Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Frits Pullich

NATUR folkene

HERNOV

Naturfolkene

Af Frits Pullich er på Hernovs Forlag tidligere udkommet:

OM AT VÆRE MENNESKE, 1979

UDEN FOR ALLE GRÆNSER, 1980
Breve fra provst Jens Mathias Eriksen til Frits Pullich, udgivet af Frits Pullich.

FRITS PULLICH

Naturfolkene

HERNOV

Frits Pullich
NATURFOLKENE

Bogen er sat med 11 pkt. Times hos Special-Trykkeriet Viborg a-s, som ligeledes har forestået trykningen.

Hernovs Forlag 1980
© Frits Pullich
ISBN 87-7215-659-7

Naturfolkene

Med naturfolk tænker vi vel mest på folk som indianere, afrikanere og polynesiere. Men vil man lære dem nærmere at kende er vi ikke henvist til dem alene, men kan hente værdifulde oplysninger fra oldtidens jøder og grækere, vedatidens indere og de gamle nordboer, der alle engang har levet de primitives liv.

Der findes intet folk uden kultur, så lidt som der findes mennesker uden historie, selv om den ikke er nedskrevet. Primitive i betydningen begyndende er ingen af de kulturer vi kender, de er lige så færdige – eller ufærdige som vor. Hos prærieindianerne møder vi et livssyn der kan minde om Platons idélære. Lige så overraskende er det at stifte bekendtskab med arandaerne, en australsk folkestamme, der kun består af nogle få hundrede mennesker. Materielt står de på det laveste trin. Mandens redskaber består af et træspyd med stenod, en boomerang, nogle flintesten og et skjold, kvindens af et trug og en gravestok. Man ventede at finde det oprindelige »vilde« menneske i færd med at famle sig frem til kultur. Det vakte derfor forundring, da man takket være engelske og tyske etnologer her mødte et folk med et kompliceret religiøst ceremoniel og med en ejendommelig naturpoesi, der røber en skarp iagttagelsesevne og stor skønhedssans.

Der er snart ikke flere primitive folk i verden. De fleste er bukket under eller har måttet ændre deres livsvaner, efterhånden som europæerne har bredt sig over jorden. Det er kun få steder vi er tilstrækkelig underrettet til at få virkelig føling med folket. Det gælder særlig eskimoer og polynesiere, som vi har ef-

terretninger om fra missionærer og videnskabsmænd, der i årevis har levet sammen med dem. Hvad indianerne angår må bemærkes, at optegnelserne stammer fra en tid da kulturen var i opløsning og nogle stammer allerede var døet ud, så de kun kendes gennem hvad andre stammer har kunnet berette.

Nordamerika har været beboet af en broget skare af folk, der delvis grupperer sig efter sprog, men i visse tilfælde krydser kultur- og sproggrænser hinanden.

Mod nord bor eskimoerne, som har deres eget sprog uden tilknytning til andre sproggrupper. Folket udgør en social enhed – uden høvding, da alle er lige. Manden jager og fisker, kvinderne tilbereder skind ved skrabning og tygning til brug for deres dragter og kajakker.

I Vestkanadas fjorde bor folk (haida'er) med et helt andet præg. De har udviklet en træskærekunst med en ejendommelig stilisering af mennesker, dyr og planter, som de smykker deres huse og totemsøjler med.

I det centrale Nordamerika færdes mange stammer, der så vidt man kan se har talt forskellige sprog. Dakota – eller siouxindianerne, som udgør hovedparten, forgrener sig i mandanere, omahaer, krage- og sortefodindianere (der har navn efter deres sorte mokkasiner) og flere andre. Det er jægerfolk der mest bor i telte, og som før europæernes komme levede af bisonen. Andre, som pawneerne, er både jægere og kornavlere.

Efter de hvides indtrængen er alt helt forandret. Europæernes skånselsløse jagt på bisonen, de mange blodige opstande, kopper og andre sygdomme – som vi har påført dem – har decimeret befolkningen, som man ydermere har tvunget til at bo indenfor bestemte reservater, der har hindret dem i at leve det liv de i umindelige tider har været vant til at leve.

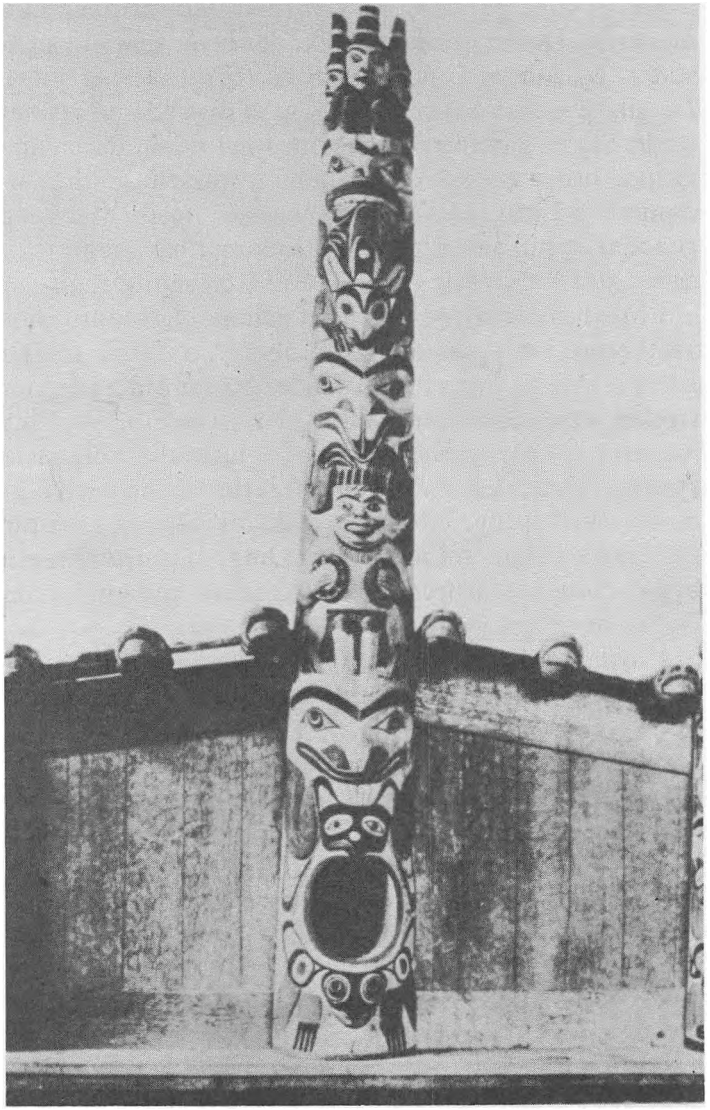

Haida hus (Oliver la Farge, A Pictorial History of the American Indian, New York, 1957, third printing).

Det sydlige Nordamerika er hjemsted for pueblo-indianerne. Det er et bønderfolk, der lever samlet i småstater, og som vi kender fordi de tidligt blev kristnet. De gik til messe om søndagen, men dyrkede på afsides steder deres gamle religion som før i tiden. Til denne gruppe hører zunierne, der bor i terrassehuse af ejendommelig form uden dør og vinduer og med adgang gennem et hul i taget. Det tørre klima har medført at deres kult fortrinsvis går ud på at fremskaffe regn.

I Mexiko træffes rester af en gammel høj kultur hos aztekerne. De synes at være kommet nordfra, måske ad søvejen, og har erobret landet og samtidig tilegnet sig den daværende høje kultur, der formentlig skyldtes mayafolket. Mayaerne havde et veludviklet kalendersystem og en ikke ubetydelig literatur i et hieroglyfliglignende skriftsprog. Karakteristisk for Mexikos kultur er dens vældige tekniske udvikling, der frembragte bygningsværker svarende til Ægyptens pyramider og Babylons pragtbygninger.

I Sydamerika (Peru) har inkaindianerne frembragt en lignende høj kultur, som kun kendes fra erobringstiden.

Også Afrika omfatter mange forskellige racer og sproggrupper. I Nordafrika bor hamiter og de sprogligt beslægtede semiter, der ved arabernes indtrængen i den tidlige middelalder gik over til muhammedanismen, som siden da har bredt sig over store dele af landet. I et bredt bælte tværs over Afrika fra Senegal til Abessinien bor de egentlige negerstammer, de mindst udforskede og vel vanskeligst forståelige af naturfolkene. De ernærer sig af jordens produkter og hønse- og griseavl.

Landet syd for ækvator er hovedsagelig beboet af bantustammer som driver agerbrug og kvægavl.

Polynesiere har befolket et verdenshav, der stræk-

ker sig fra Hawai mod nord til New Zeeland mod syd. Udadtil og indadtil er det et adelsfolk af en noget forfinet kultur med megen sans for skønhed og kunst. De har bevaret store helteeper, gennemvævet med historiske minder, og en rig overlevering af digte og sange som synges ved deres religiøse fester.

Når man drister sig til at sammenfatte så mange særprægede kulturer under ét, er det fordi de alle forskelle til trods lever på det samme sociale grundlag og umiddelbare forhold til naturomgivelserne.

Den primitives livsfølelse viser sig stærkest i at han ikke er en ener men et udpræget samfundsmenneske. Det er samfølelsen med stammen eller slægten som er det bestemmende i alle livets forhold. Hans verden er folket, så langt den kreds går som har føling med hinanden. Det er folkets liv og velfærd der ligger ham på sinde mere end den enkeltes ve og vel.

Vi hører om en gammel indianerhøvding, der i sin bekymring over at se hvor det bar hen, besluttede at stige op på den høj hvor han som ung havde fået sin åbenbaring. Her fremkom han med sin bøn:

»Min Fader, Store Ånd, hør min svage stemme! Du sagde til mig da jeg var ung, at hvis jeg kom i nød skulle jeg bede til dig. I dag beder jeg for et folk som er i nød. Du har givet mig den hellige pibe og skålen med livets vand. Du har givet mig vinden, morgenstjernen og den lægende urt, den hellige ring og træet, som du sagde jeg skulle plante, så det fik blade og blomster. Med tårer i øjnene står her en ynkelig gammel mand og fortæller dig, at jeg ikke fik træet til at trives. Men måske er der endnu liv i de yderste rødder. Jeg beder dig – ikke for min egen skyld, men for mit folk, at træet må få kraft til at leve op igen og give ly for fuglene, og at mit folk

må finde den gode vej og følge den til det skyggende træ«.

Medens vi har udspundet individualismen til et etisk og socialt system, hvor den enkelte kun har ansvar for sig selv, er det faste holdepunkt i den primitive verden klanen eller slægten, som han føler sig solidarisk med i kraft af fællesminder, fælles opgaver og fælles ansvar. Stammens forråd er fælleseje. At jage alene og at spise i smug, det er hvad den primitive forstår ved synd.

Det ubrydelige sammenhold indenfor slægten kaldte nordboerne fred – ikke blot i passiv betydning, fred betød aktiv hjælpsomhed, at man stod last og brast i liv og død. Den enkelte kan hæve sig over det almene ved kløgt, mod eller omdømme, men han kan ikke isolere sig. Det viser sig praktisk i at man i afgørende sager ikke kan handle på egen hånd. Melder der sig noget der skal tages stilling til må det ske kollektivt.

Samhørigheden er så absolut at hele gruppen er medansvarlig for hvad den enkelte bedriver. Da een står for alle og alle for een kan hævnen ramme hvem som helst indenfor gruppen. At man lever, føler og tænker så nogenlunde ens betyder ikke at den enkeltes liv bliver fattigere, tværtimod. Ordet jeg får langt større fylde. Når Maorien synger: Jeg sejrede over fjenderne! er det folkets, stammens bedrifter han besynger.

Livet efter døden kan man ikke tænke sig uden sin yndlingsbeskæftigelse, indianeren jager, eskimoen fisker. Nordboernes valhal er en videreudvikling af gravhøjen, skabt af vikingetidens rodløse slægt som krigernes paradis, hvor de stridslystne helte kæmper dagen lang for om aftenen at samles til muntert drikkelag.

For Europæeren samler tanken om døden sig i pro-

blemet udødelighed eller udslettelse af jeget, medens de andres bekymringer drejer sig om slægtens bestående, at der stadig fødes sønner der kan bære livskraften og føre den videre. Ved døden går den enkelte over i en anden tilværelsesform. Han bor i højen eller hvor det nu er, men forbindelsen med de døde er ikke afbrudt. De kan stadig gribe ind i slægtens liv og skæbne gennem drømme eller inspiration. Man vedligeholder forbindelsen med dem ved at bringe dem madofre, en skik vi har afløst med blomsterofret.

Et menneske giver sig til kende på mange både synlige og usynlige måder, ved sin person, sine vaner og sin dåd så vel som ved sit navn og sit ord. Navnet indeslutter mandens væsen, hans liv og historie og rummer både vilje og magt. At sende en stedfortræder i sit navn betyder at man er i ham. Mit navn er i ham, siger Jahve, da han sender en engel for at berede Moses' vej.

At smæde en mands navn kan have lige så alvorlige følger som hvis man forulemper ham korporligt. Det er en krænkelse der kræver hævn, hvortil man altid kan regne med slægtens bistand.

Nordboen lagde stor betydning i navnet. Når et barn skulle kaldes op greb man ikke ud i luften, men sørgede for at give det et navn som en kendt frænde havde båret, og som man vidste der var lykke ved. Det afgørende er ikke at barnet begynder at ånde, men det øjeblik det bliver båret frem for slægtens ældste, som med navngivningen velsigner det ind i samfundet. Derfor kunne man udsætte børn der endnu ikke havde fået navn og var blevet indlemmet i slægtens liv.

I almindelighed regnes børn kun for halvmennesker, der først bliver rigtige mennesker, når de ved

manddomsvielsen får et åndeligt indhold. Har man haft en stor oplevelse er det naturligt at man får et nyt navn, som da Jakob fik navnet Israel efter at han havde kæmpet med guden.

Drejer det sig om adoption må drengen gennemgå en rituel fødselsakt, hvorved slægtens åndelige liv bliver lagt ned i ham, så han får sine nye frænders natur.

Også ordene rummer liv, vilje, kraft som både kan gavne og skade. De ord hvormed man hilser hinanden er for naturfolk ikke en formel, men en realitet. Ludwig Schneller fortæller i »Kennst du das Land« om en muhammedaner, der på torvet i Hebron hilste en mand med den sædvanlig arabiske hilsen: Salem alekum! (Fred være med dig), som denne besvarede med en genhilsen. Men da andre råbte at det var en kristen han havde hilst, gik han tilbage og slog manden med sin stok og skreg: Giv mig min fred tilbage!

Med sit ord giver man noget af sig selv. Ved at velsigne et menneske giver man det kraft af sin egen kraft, som ikke kan tages tilbage. Det er samme betragtning der ligger til grund for historien om Jakobs velsignelse. Med den har Isak givet Jakob hele velsignelsens kraft og har derfor ikke noget at give Esau.

Omvendt kan en forbandelse styrte et menneske i ulykke, hvis den kommer fra en stærk sjæl. Ved at slynge en forbandelse imod sin fjende eller digte nidviser om ham, som eskimoerne har for skik, svækker man hans kraft, lige som man styrker sin egen ved at lovprise fædrenes bedrifter. Det er de ulykkebringende ord som var udtalt over niflungeskatten, der er motivet i nordboernes digtning om Vølsungerne. Sine steder løser man konflikter gennem ordkampe, der skærpes ved de omståendes lattersalver. Det siges fx. om Aleuterne, at deres hvasse tunge er deres vigtigste våben.

At mennesker påvirker hinanden er en kendt sag. Alene det at se eller mindes et menneske kan give een styrke, men det glider ikke ind i vor centrale bevidsthed; søger vi en forklaring må vi ty til ord som reaktion, inspiration eller suggestion. Naturfolk regner i højere grad end vi med at mennesker i deres indbyrdes omgang blander sind, at mennesker smitter og at ord smitter.

Det vi kalder sjæl er for primitiv tankegang en kraft, der kan optræde i skikkelse, men ikke er bundet til formen. Den kan gå fra den ene til den anden ved berøring. At tage et menneske i hånden er ikke en blot udvortes handling, men liv som rører ved liv.

Der kendes ikke til nogen spaltning af livet i ånd og materie, sjæl og legeme. Kroppen hører med til livet med hud og hår. Ved at spise et dyrs kød får man ikke blot næring man optager et andet væsen i sig, der for jægeren kan være en betingelse for at kunne jage dyret med held.

Der er samme liv i de enkelte dele som i hele kroppen. Når en mand får en hårlok af sin elskede, kan han hvis hun skulle komme på andre tanker, skade hende ved at brænde hårlokken.

I primitive samfund er al omgang mellem mennesker mere betydningsfuld end for os. Man kan ikke træde i løs eller overfladisk forbindelse og er altid på vagt overfor mennesker man ikke kender. Det er denne forsigtighed man plejer at betegne ved tabu (et polynesisk ord). Tabu er forbud mod noget der ikke må siges eller gøres. I jødernes bibel vrimler det med bestemmelser om hvad man må eller ikke må sige, tro eller gøre.

At ting eller personer er tabu betyder at de rummer skjulte kræfter, som der er fare ved at komme i forbin-

delse med uden forudgående renselse eller indvielse. Pagtens ark var fyldt med guddommelig kraft, så den mand der under transporten til templet ville støtte den, da den truede med at vælte, faldt død om; han tålte ikke Jahves vælde.

I nogle stammer er høvdingen så hellig at hans navn ikke tør nævnes så længe han lever. Hos et aristokratisk folk som polynesierne, hvor forskellen mellem høj og lav er uddybet ved et strengt ceremoniel, kan ingen nærme sig fyrsten uden først at have gennemgået en omhyggelig renselse. Den som har klippet hans hellige hoved må holde hænderne ud fra sig, indtil han er blevet aftvættet for den stærke påvirkning han har været udsat for. Hvis en maorihøvding har rørt noget som er tabu fx. en grav eller et lig, kan han ikke spise sin mad selv, men må mades med en pind for ikke at besmitte føden.

Maorihøvding, der bliver madet (Naturfolkens religiösa föreställningar v. Nils Forsberg).

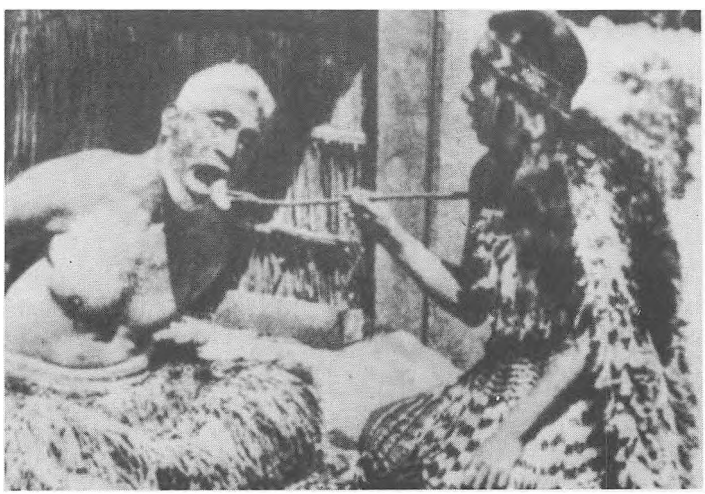

Hvor en høvding er tabu kan han ikke gå ind i et hus eller berøre noget uden at det straks unddrages almindelig brug. Det kan være farligt at berøre hans klæder, spise af hans madlevninger eller blot at træde i hans skygge, der følger ham som en del af hans væsen. Visse mennesker anses for mere hellige end andre. At håret fik lov til at vokse var tegn på ubrudt styrke og guddommelig kraft, som vi kender det fra historien om Samson og Dalila.

Det hellige er stærkt, man kan få for meget af det; derfor er det farligt for den som er uforberedt, medens det er til gavn for den som er skikket til at modtage kraften. At troen på skyggens magt var levende endnu på Jesu tid har vi vidnesbyrd om i Apostlenes Gærninger (kap. 5), hvor der fortælles at man bar de syge ud på vejen når man ventede apostlen Peter, for at skyggen fra den hellige mand kunne falde over dem når han gik forbi.

Der er dog ingen almengyldige regler. En ting eller et dyr, svinet fx., kan være helligt det ene sted og urent andetsteds. Det samme gælder spyttet, der nogle steder bruges som lægemiddel og andre steder betragtes som højst forurenende. Missionæren Dubois fortæller om en hindu der havde bedt sin overordnede om en anbefaling. Men da han så hvorledes europæren behandlede konvolutten, da han lukkede brevet, trak han sig tilbage. Han kunne ikke tænke sig at berøre noget som den anden havde besudlet med sit spyt.

Overalt i verden knytter der sig taburegler til visse kritiske perioder i menneskets liv, ved pubertetens indtræden, menstruation, ægteskab, fødsel og død, hvor man i særlig grad er udsat for fremmed og skadelig indflydelse og må beskyttes eller afspærres fra omverdenen både for sin egen og for omgivelsernes skyld.

Bryllupsceremonierne har deres særlige begrundelse der hvor manden er tvunget til at søge sin hustru uden for stammen (exogami), som er det mest almindelige. Da de to parter har forskellig lykke (mana) er de farlige for hinanden, et forhold der må neutraliseres inden ægteskabet kan begyndes.

En mand gør sig gældende i alt hvad han ejer og foretager sig. Man fornemmer ham i hans bolig og mark, i kvægets trivsel så vel som i hans våben, klæder og øvrige ejendele. I følge dansk lov var det en større forbrydelse at dræbe en mand i hans hjem end på alfarvej. Er man først lukket ind i en mands hus eller telt og blevet indbudt til at spise sammen med ham, er man kommet ind i hans liv og har krav på hans beskyttelse. Hos araberne er gæsteretten en lov. Jeg er gæstens træl så længe han bier, kunne den arabiske shejk sige. At dele sit brød med nogen betød noget andet og mere end for os, der tænker i kalorier. Derfor forstår vi ikke længere sakramentet. Det stammer fra en tid da vinen og brødet ikke blot var stof men noget virkeligt og velsignelsesrigt, som øllet var det for de gamle nordboer, når de i gildeshallen samledes med frænderne for at spise og drikke sig fysisk og åndelig styrke til.

Skal vi forstå de primitive må vi lægge vor døde mekaniske opfattelse af tingene til side. Alt hvad der er til rummer eller repræsenterer liv af en eller anden art. Da profeten Elias sender sin tjener for at helbrede en syg dreng, medgiver han ham sin stav til at lægge på drengens hoved. Staven repræsenterer ejermanden. Tag denne stav i din hånd, siger Jahve til Moses, med den skal du udføre undergerninger.

Det vi kalder ting var i fordums tid ikke løse handelsgenstande, men mest arvegods eller noget man selv havde frembragt med sine hænder, og som man

ikke kunne skille sig af med uden videre eller afhænde til hvem som helst. Man var sammenvokset med sin jord og sine ejendele, fordi de var knyttet til slægtens liv. Hvis en mand kommer i så stor nød at han må afstå sin jord, er det i følge Moseloven slægtens pligt at gribe ind for at den ikke skal gå ud af slægtens eje. Når et våben her i Norden gik i arv fortalte man dets historie, hvem der havde båret det og hvilke bedrifter det havde udført. Det var et stykke af slægtens liv der fulgte med våbenet og som den nye ejermand måtte kende; hans mod og styrke voksede ved bevidstheden om de sejre det havde skænket slægten gennem tiderne.

Det er tingenes åndelige værdi som begrunder den forsigtighed der udvises ved udveksling af gaver. Gaven kan tvinge venskabsførelse frem, men den afføder et afhængighedsforhold, som kan koste modtageren hans ære hvis han ikke giver gaver igen. Gaven er et pant på giverens sind, og lønner man ham ikke er det ensbetydende med at man ikke anser ham for værdig til sit venskab. Man nærmer sig ikke en høvding med tomme hænder. Han modtager gaven som sin ret, men må nøje passe på at han ikke viser sig som en ringere mand når han lønner giveren. Særlig hos indianerne kan gavmildheden give sig storslåede udslag. Der kan man opleve det særsyn at høvdingen selv næsten intet ejer. Hvad han får deler han ud til stammefællerne for at knytte dem til sig. Det klinger igen i den nordiske skjaldedigtning, hvor »ringenes giver« er en stående betegnelse for kongen.

Ægteskab er lige som venskab en pagt der må bekræftes ved gaver. I ordet giftermål skinner gavetanken igennem. Kvindens slægt giver pigen og får til gengæld en brudesum. Brudekøbet, som vi kalder det, kan være degenereret, men når vi taler ringeagtende

om det er det fordi køb og handel for os kun drejer sig om økonomi. Det føles ikke som en krænkelse at blive købt – tværtimod. Den kvinde som ikke blev købt følte sig forurettet. Brudesummen, der mest består i slægtsklenodier, eventuelt køer, er et depositum der bekræfter pagten med de nye frænder. Går forbindelsen over styr er det naturligt at den må gives tilbage.

Enhver overdragelse af ting eller gaver skaber kontakt, som må bekræftes med en ritus, her i Norden med et håndslag der giver modtageren ret og lykke til at bruge tingen. Når man i gamle dage solgte en mark lagde sælgeren lidt af jorden i køberens skød (deraf ordet skøde). En handel var en tillidssag, hvad vi har en mindelse om i skikken med at give lidkøb; man drikker på at handelen er i orden og at ingen af parterne har snydt hinanden.

Naturmennesket skelner ikke mellem viljen og evnen til at ens gærning skal lykkes. Mislykkes handlingen skyldes det en brist hos manden, en mangel på evne eller begavelse, som polynesierne kalder mana, nordboerne hamingja, »lykke«. Lykke eller held er ikke noget der uforskyldt falder i ens lod. Det er vilje, kraft og evner i forening som betinger et godt resultat. Det er jægerens mana at have god fangst, bondens mana at kvæget trives og at kornet står højt på marken, fiskerens at fiskene ikke går uden om nettet, bjørnens mana er styrke, harens hurtighed. Høvdingen er i besiddelse af større mod og snilde end den jævne mand. Hans mana lægger sig for dagen både i hans evne til at herske og sejre og i stammens og kvægets trivsel.

Medens vi lægger hovedvægten på det ydre ser de andre legemet blot som een af de måder et menneske giver sig til kende. Man behøver ikke være i umiddel-

bar forbindelse for at meddele sig til hinanden. Gennem deres stærke samliv har de primitive bevaret en evne til tankepåvirkning, der hos os kun dukker op sporadisk som telepati, og som vi har svært ved at forstå fordi vi ikke regner med at tanker og følelser kan handle aktivt udenfor mennesket. Når mændene er ude på en farefuld ekspedition falder det kvinderne naturligt at nægte sig føden og give sig hen i dansen for at indgyde mændene styrke og mod. Dansen i de primitives verden er en parallel til bønnen i andre kulturer.

At man kan påvirke regnen eller den kraft der rejser stormen og kan få den til at lægge sig igen, er for dem ikke mere mærkeligt end at man kan påvirke et andet menneske med sine tanker og følelser.

Som man møder et menneske i livet kan det åbenbare sig i en drøm eller i et syn. En mand fra Angmagssalik, der havde været kendt som stor åndemaner, fortæller i et digt, at han før kunne se en menneskeånd, en evne han har mistet efter at være blevet kristen:

> Engang når jeg har lagt mig,
> engang når jeg er død
> vil synet jeg så betage en anden.
> En anden vil få det at se,
> en ny slægt vil få det at se.
> Derfor hev jeg efter vejret,
> derfor hev jeg efter pusten,
> stærkt betaget som jeg var.

Syner og drømme er for naturfolk lige så virkelige som den vågnes oplevelse. Da Jakob vågnede op efter at

have drømt om himmelstigen og Jahves løfte, udbrød han: Sandelig, Herren er på dette sted, og jeg vidste det ikke.

Når legemet sover går sjælen sine egne veje, den er ikke bundet til formen og kan godt virke uden for skikkelsen lige som ordet der flyver fra læberne og slår ned i modtagelige sind. Derfor skal man være varsom med at vække en sovende, for at sjælen kan få tid til at vende tilbage.

Det kan hænde at en mand ved en drøm eller åbenbaring får en sang som giver ham kraft til at leve og udføre store bedrifter. En gammel indianerhøvding erklærede at uden drømme får man ingen visioner. Der ligger en dybere sandhed i ordet end vi ved af, idet den unge indianer ikke anses for voksen før han har haft en livsafgørende drøm. Da drømmen er en realitet er man ansvarlig for sine drømme. Josefs brødre hadede Josef på grund af hans drømme, og faderen bebrejder ham, at han drømmer som han gør.

I forholdet til naturen mærker vi hvor langt vi har fjernet os fra de primitive. Gennem vor skole og religion er vi blevet vænnet til at betragte mennesket som skabningens herre og som udviklingens højdepunkt. Naturen omkring os med dens mylder af liv hører til en lavere verden. Vi kan nyde den æstetisk, men den er for os kun materiale, noget som kan bruges, ikke noget man føler forpligtelse eller ansvar for endsige står i personligt forhold til og undrer os over folk der sætter dyr og ting på lige fod med mennesket.

Vi er blevet oplært i at abstrahere, se bort fra tingene, taler filosofisk om tingenes idé eller om liv og natur som begreber. Vi har abstraheret så stærkt at vi har mistet føling med realiteterne. Liv er for os noget

upersonligt, en slags energi eller kraft der er ens i alle væsener, blot iklædt forskellig skikkelse.

Naturfolkene tænker ikke abstrakt. De føler alle ting som levende, dyr, planter og ting, men de har ikke samme liv. En bjørn er ikke det samme som en bæver eller ørn. Det vil sige at der er lige så mange slags liv som der er livsarter. Lige som hver slægt har sin slags liv har hver dyregruppe sine egenskaber og ejendommeligheder og må derfor have hver sin oprindelse, som føres tilbage til dyrets stamfader. Det forklarer de mange skabelseshistorier, som forvirrer europæren, der – rent teoretisk – kun regner med een begyndelse, een forklaring. For indianeren er det naturligt at hver slægt må kende sin slægts oprindelse, hvordan de fik et legeme, som det hedder på indiansk, og dermed blev til levende væsener.

At tingene er levende betyder at de har en funktion eller bestemmelse. Jordens natur er en anden end stenens. De har hver især deres bestemte egenskaber, som man må tage vare på om man skal have gavn af dem. Hvis min ager har skreget og dens plovfurer har grædt kommer der tidsler for hvede og ukrudt for byg, siger Job.

Stenens natur er at være fast, stabil og gammel. Derfor skal bruden lige som ynglingen ved manddomsvielsen, sætte foden på en sten for at få lignende egenskaber. Stenen kan både knuse og skære. Koger man den i vand får afkoget stenens kraft, som kan dræbe eventuelle sygdomsspirer i mennesket. At man kan slå gnister af sten og gnide ild frem af træ betyder, at sten og træ har ildens natur, der logisk fører til at se en forbindelse mellem sten og træ og himmelfænomener som sol og lyn.

Også planterne har deres funktion, hver efter sin

art. Indianeren ved hvilke urter der kan kurere et maveonde eller en forgiftning, og hvilke blade han skal bruge til sår for at undgå betændelse.

En omahaindianer undrede sig over at de hvide plukker blomster for fornøjelsens skyld. Når han med andagt graver sæbeurter op til vask – hvis han ikke skal bruge afkoget imod gigtsmerter, øre- eller tandpine kommer han lidt tobak i hullet og siger: Jeg har taget det du gav mig, og du får dette til gengæld. Jeg beder om at jeg må leve længe og at intet ondt skal ramme mig og mine.

Ethvert folks kultur giver os kun et udsnit af virkeligheden grundet på deres specielle erfaringer. Vi går ud fra at tingene er sådan som vi opfatter dem. Når vi taler om virkeligheden eller sandheden (altid i enkelttal) tænker vi kun på det som er virkeligt og sandt for os.

Vi siger: det er en sten eller: den fjer er en ørnefjer og denne klo en bjørneklo, dermed er alt sagt. Men for indianeren er en ørnefjer ikke blot en fjer, en bjørneklo ikke blot en klo. I ørnens fjer og i bjørnens klo ligger dyrets egenskaber gemt, dets skarpe blik, dets mod og evne til at følge et spor. Det er ikke tilfældige fjer eller skind han smykker sig med under festen eller når han skal i krig; han føler sig styrket både fysisk og i sin værdighed ved at bære dem på sin krop. Vi forklarer det ved at de lægger noget ind i tingene. Men der ligger en realitet bag som vi ikke er fortrolige med. Når israliterne salvede deres konge med olie, er det fordi olien eller fedtet repræsenterer det frugtbare og mest kraftfulde. Kongen får kraft til at styre, får kongelykke ved at salves med det helligste og dyrebareste, det som der er mest velsignelse i.

Den mand der ejer en bjørneklo eller ørnefjer, som han vel at mærke selv har forskaffet sig, føler sig knyttet til og beskyttet af dyret livet igennem. Det vil sige at enhver normal indianer føler at han har to naturer i sig, det som i myten tilkendegives ved at den samme person snart optræder i dyreskikkelse, snart i menneskeskikkelse.

Der var en tid, hører vi i en eskimoisk myte, da menneskene

ingen glæder havde; hele deres liv var arbejde, mad, fordøjelse og søvn. Den ene dag gik som den anden, og deres sind tæredes af ensformighed.

I de tider var der en mand og en kvinde der levede ensomt ved deres boplads ikke langt fra havet. De havde tre sønner, raske drenge, der gerne ville være lige så store jægere som faderen. Men så hændte det, at først den ældste og så den næstældste blev borte på jagt. Forældrene sørgede dybt over deres tab og passede nu ængsteligt på den yngste dreng, der allerede var så stor at han kunne følge med sin fader på jagterne. Sønnen, som hed Hermelin, holdt mest af at jage vildren, faderen drev helst sødyr-fangst, og da jægere ikke kan leve i ængstelse hele deres liv blev det snart således, at drengen fik lov at gå hvorhen han havde lyst inde i landet, medens faderen roede til havs i sin kajak.

En dag var Hermelin som sædvanlig på renjagt, da han får øje på en vældig ørn der kredser hen over ham. Han får hurtigt sine pile frem, da ørnen daler ned og sætter sig på jorden et lille stykke fra ham; her skyder den sin hætte af hovedet og bliver til et menneske. Og den taler til ham og siger:

»Det er mig der har dræbt dine to brødre. Jeg vil også dræbe dig, hvis du ikke vil love mig at holde

sangfester når du kommer hjem. Vil du eller vil du ikke?«

»Jeg vil gerne, men jeg forstår ikke hvad du siger. Hvad er sang? Hvad er fest?«

»Vil du, eller vil du ikke?«

»Jeg vil gerne, men jeg ved ikke hvad det er.«

»Hvis du følger med mig vil min moder lære dig hvad du ikke forstår. Dine to brødre forsmåede sangens og festens gave; de ville ikke lære, derfor dræbte jeg dem. Nu kan du følge med mig, og så snart du har lært at sætte ord sammen til en sang og lært at synge dem, og så snart du har lært at danse af glæde skal du få lov at gå hjem til din boplads.«

»Jeg følger med,« svarede Hermelin. Og så brød de op. Ørnen var ikke længere nogen fugl, men en stor og kraftig mand i en strålende pels af ørneskind. De gik og gik, langt ind over land gennem kløfter og dale frem til et højt bjerg som de begyndte at bestige.

»Højt oppe på toppen af dette fjeld ligger vort hus,« sagde den unge ørn.

Og de steg op over fjeldet, kom højere og højere op og fik en vid udsigt over de sletter, hvor menneskene plejede at jage ren. Men da de nærmede sig fjeldets tinde hørte de pludselig en bankende lyd, der voksede og voksede jo nærmere de kom toppen. Det lød som slag af vældige hamre, og så stærk var lyden at det suste for ørerne af Hermelin.

»Kan du høre noget?« spurgte ørnen.

»Ja, en sælsom øredøvende lyd, der ikke ligner noget jeg før har hørt.«

»Det er min moders hjerte der banker,« svarede ørnen. Så nåede de frem til ørnens hus, der var bygget helt oppe på de øverste tinder.

»Vent lidt til jeg kommer tilbage; jeg må forbere-

Festens hellige gave kom til menneskene fra gamle Moder Ørn (alaskaeskimoisk; Illustreret Religionshistorie under redaktion af Johs. Pedersen, Kbhv. 1948).

de min moder,« sagde ørnen og gik ind. Et øjeblik efter kom han tilbage og hentede Hermelin. De kom ind i et stort rum, der var bygget på samme måde som menneskenes huse, og inde på briksen sad ganske alene ørnens moder, gammel, affældig og bedrøvet. Nu tog sønnen til orde:

»Her er en mand der har lovet at holde sangfest, når han kommer hjem. Men han siger at menneskene ikke forstår at sætte ord sammen til sang og heller ikke at slå på tromme og danse af glæde. Moder, menneskene forstår ikke at holde fest, og nu er den unge mand kommet op for at lære det.«

Disse ord bragte liv over den gamle affældige ørnemoder; og hendes trætte øjne lyste pludselig op, idet hun sagde:

»Først må I bygge et festhus, hvor mange mennesker kan samles.«

Nu byggede de to unge mænd det festhus der kaldes qagsse, og som er større og smukkere end almindelige huse. Og da det var færdigt, lærte ørnemoderen dem at sætte ord sammen til sang og føje toner sammen, så de blev til melodier. Hun lavede en tromme og lærte dem at slå på tromme i takt til sangen, og hun viste dem hvorledes man skulle danse til sangene. Da Hermelin havde lært alt dette, sagde hun:

»Forud for hver fest skal I samle meget kød og siden mange mennesker, for menneskenes samvær i glæde kræver megen kødmad.«

»Men vi ved ikke af andre mennesker end os selv,« svarede Hermelin.

»Menneskene er ensomme, fordi de endnu ikke har fået festens gave,« sagde ørnemoderen. »Træf nu Jeres forberedelser, således som jeg har sagt. Når alt er rede skal du gå ud og søge efter menne-

sker, du vil møde dem to og to; du skal samle dem til de bliver mange og indbyde dem. Og så skal I holde sangfest.«

Så trak den unge ørn atter sin strålende pels på og bad sin gæst lægge sig over hans ryg og slynge armene om halsen; så kastede han sig ud over fjeldet. Der hørtes et sus omkring dem, og Hermelin troede det var ude med ham. Men det varede kun et øjeblik, så standsede ørnen og bad ham lukke øjnene op. Og da var de allerede ved det sted hvor de mødtes. De tog hjertelig afsked med hinanden, de var blevet venner, og de skiltes. Men Hermelin skyndte sig hjem til sine forældre og fortalte dem alt, hvad han havde oplevet. Faderen og moderen lyttede forundret til sønnens ord og rystede vantro på hovedet. Men de turde ikke modsige ham, thi ørnene havde allerede taget to af deres sønner, og de forstod at deres bud måtte adlydes, om de skulle beholde den sidste. Derfor gjorde de det som ørnen havde forlangt. Et festhus mage til ørnenes blev bygget, og vildtgalgerne fyldtes med kød af havdyr og ren.

Fader og søn satte glade ord sammen, skildrede kære og stærke minder i sange, som de stemte ind i melodier; og de lavede trommer af runde træramme med udspændte skind, og i takt med trommeslagene lod de arme og ben følge sangene i kåde hop. Og de blev varme både i legeme og tanker; de begyndte at se alt omkring sig på en helt ny måde. Så snart alle forberedelserne var forbi gik Hermelin ud for at indbyde folk til festen de skulle holde. Til sin store forundring opdagede han nu, at de ikke længere var ensomme. Glade mennesker får selskab; og han mødte pludselig mennesker overalt, men kun to og to, sælsomme mennesker, nogle

klædt i pelse af ulv, andre i jærv, los, rødræv, korsræv, ja skind af alle slags dyr. Hermelin indbød dem til gilde i deres nye festhus, og de fulgte ham alle med glæde.

Og så holdt de sangfest, enhver fremførte sine egne sange; og der blev leet og talt og larmet, og menneskene var sorgfri og glade som de aldrig nogensinde før havde været. Madgilder afholdtes, kødgaver udvekslede, venskaber sluttedes, og der var også dem der gav hinanden foræringer af kostbart pelsværk.

Natten gik, og først da morgenens lys slog ind i festhuset tog gæsterne afsked. Men idet de myldrede ud af husgangen faldt de alle forover på hænderne og sprang bort på alle fire. Da var de ikke længere mennesker men blev til ulve, jærve, losser, rødræve, sølvræve, ja alle skovens dyr. Det var gæster, som den gamle ørn havde sendt, for at fader og søn ikke skulle kalde forgæves. Så vældig var festens magt, at selv dyr blev til mennesker.

Kort tid efter hændte det at Hermelin igen var ude at jage og atter mødte ørnen. Den slog straks sin hætte ned og blev til et menneske, og så fulgtes de ad op til ørneboet, thi den gamle ørn ville endnu engang se den mand der havde holdt menneskenes første fest.

Men allerede inden de var nået op til tinderne, kom ørnemoderen dem i møde for at takke, og se: den gamle affældige ørn var blevet ung igen: thi når menneskene fester bliver alle gamle ørne unge –.

Vanskeligheden ved at forstå de primtive beror på, at vi ikke ved hvad de andre ved og for dem er selvfølgeligheden. Vi står uden for og forsøger rent udvortes at få tag i begivenhederne og aflure naturen dens hem-

meligheder – for des bedre at kunne udnytte dem, medens de andre står midt iblandt væsener og magter, gode og onde, som de må vinde eller overvinde for at livet skal blive leveligt.

Jægeren ved godt at vildtet ikke kan kaldes blot ved magiske midler, men at der tillige kræves det vi kalder kløgt eller praktisk sans. Når de opfører deres kultdanse og synger deres hellige sange er det ikke en tåbelig magisk-mekanisk handling der skal søge at sætte tingene igang, men en indlevelse og samvirken med magterne, så de kan færdes iblandt dem både med ærbødighed og myndighed, medens vi må oplæres i ikke at gøre fortræd, en lære vi har svært ved at nemme, fordi vi i det praktiske liv ikke viser den hensynsfuldhed vi er blevet oplært i at øve.

Vi sorterer og klassificerer dyr, planter og ting i forskellige grupper eller riger, men naturfolkene forbinder dem på den måde de forekommer i livet. Ørnen hører sammen med dagen. At dens vinger kan bære den imod himlen betyder, at den har himlens kraft i sine vinger. Uglen er nattens fugl, derfor har dens fjer og dun nattens kraft i sig, der kan beskytte imod de farer natten rummer. Spætten er ven med lyn og torden – i følge et gammelt sagn om at lynet ikke slår ned i det træ hvori den har sin rede. Anden er hjemme både i luften, i vandet og på jorden; derfor er den vejviseren fremfor alle dyr. At kultgenstandene smykkes med ørnens og uglens fjer eller dun, med spættens næb og andens hoved er ensbetydende med at de forskellige dyrs kræfter og egenskaber er samlet i dem.

For australeren er ravnen knyttet til klippen, hvor den har sin rede og sine unger. Når arandaen synger om ravnen, falder tanken om klippen naturligt ind i billedet:

Ravnen dér med det sorte hoved,
ravnen dér, den langfjedrede,
højt lyder dens skrig, skrattende mod gummerne.
Tungen spiller i næbbet, svipper ud, svipper ind.
Stejlt styrter klippen fra afsats til afsats.
Sky vender den hovedet hid og did;
i et nu flyver ravnen op.

Indianeren er som alle primitive fuldt fortrolig med dyrenes liv og færden. Han ved at kragerne følger med bisonhjorden. Af deres flaksen kan han pejle sig til hvor bisonen har slået sig ned; derfor kalder han bison og krage for venner eller brødre. I hans kultsang glider bisonens og kragens liv sammen:

Jeg flyver højt oppe i luften.
Min kraft er vældig,
vinden er min kraft.

Bisonen er min kraft,
en vældig kraft at have i sig.
Træerne er min kraft.
Når jeg færdes iblandt dem
er jeg omgivet af min kraft.

Bisonen, bjørnen og andet vildt som han møder i skoven eller på prærien opfatter han som en gave, en åbenbaring af dyrets urkraft, der tilbyder sig i ny form for at tjene til hans ophold.

Store Bjørn, Store Bison eller Den Gamle er mytens udtryk for det vi på Platons vis ville kalde dyrets idé. Når han nedlægger dyret vender det tilbage til stamdyret, lige som mennesket ved døden går ind til sine fædre hvor slægtskraften er samlet. Derfor be-

handler han altid dyret med respekt, aldrig brutalt eller ligegyldigt. Når han tager liv er det ikke uden en vis ængstelse, der viser at han er sig sit ansvar bevidst. Når dyret er nedlagt tager han kødet og skindet og giver visse dele af dyret tilbage til naturen, fx. blodet som ikke må røres; det lader han løbe ned i jorden, hvis han ikke som israeliten udgyder det over alteret. Og ved festen som finder sted efter jagten anbringer han bisonens hovedskal eller skind på en hædersplads i teltet.

Mange indianere kan fortælle hvorledes de i drømme har haft besøg af Den Gamle og fået råd imod sygdom og farer. Således kom Gråbjørn til Sokumapi og sagde: Du skal binde ørnefjer og nogle af mine kløer til dit spyd. Kommer du i krig skal du altid huske at bære Gråbjørns klo i dit hår, så vil min kraft være med dig. Og går du til angreb skal du brumme, som

Onesta med bjørnespydet (W. McClintock, The Old North Trail, 1910).

jeg gør, så vil dine fjender tage flugten, lige som alt levende flygter for Gråbjørn.

Medens vi stræber efter at gøre os naturen underdanig og udnytte den på alle måder, går de andres bestræbelser ud på at gøre sig til ven med dyrene og tingene, at få andel i deres liv og tilegne sig det på venskabelig vis.

Vi ser det straks ved omaha-barnets fødsel. Når barnet er otte dage gammelt sendes der bud efter en repræsentant for den klan som særlig tager sig af børnene. Når han kommer til stede stilles barnet på en sten, og mens det drejes rundt med ansigtet vendt imod de fire verdenshjørner forkynder han med høj røst:

»Sol, måne, stjerner og alle himmelske væsener, hør min bøn! Et nyt liv er kommet til verden. Jeg anråber Jer om at gøre dets stier jævne, så det må komme frelst over de fire høje.«

Den samme bøn retter han til bjærge, floder søer, træer og alle dyr der færdes på jorden, hvis venskab det må eje, om det skal gå det godt gennem livets fire stadier: barndom, ungdom, manddom og alderdom.

Alle ceremonier der markerer barnets trin på vej til at blive menneske går ud på at skabe kontakt mellem barnet og de kræfter som omgiver det. Første gang det får vand at drikke fremsiges myten om vandets fremkomst, og første gang det får fast føde fortælles om kornets oprindelse.

Er det en dreng får han et bælte af dåkalveskind om sin krop, hvortil er fæstet nogle vildkatteklør. Vildkatten har evne til ubemærket at liste sig ind på sit bytte, derfor er den god at have med, når han som voksen skal på jagt. De hvide pletter på dåkalveskindet symboliserer stjernerne, der spiller en stor rolle i jægerens liv, særlig morgenstjernen, der er hans ledestjerne under natlige ekspeditioner.

Er det en pige det gælder, får hun lagt en snor af muslingeskaller om livet. Muslingen har vandets kraft og velsignende egenskaber og er tillige medium mellem himmel og jord; således knyttes der forbindelse med de frugtbringende magter, som er af betydning for den vordende kvinde og dermed for slægtens liv.

Overgangen fra ungdom til manddom opfatter naturfolkene som et brud, der markeres ved forskellige ceremonier. Omskærelse forekommer mange steder, hos arandaerne indspændt i et stort drama med talrige danse. Her lutres de indviede for deres tidligere vildskab ved at deres hoved bliver holdt ind over røgen fra et bål. Også pigebørnene må gennemgå bestemte riter i overgangsalderen.

Den unge indianer forbereder sig til indvielsen ved at opholde sig nogle dage og nætter ude i naturens ensomhed uden at tage næring til sig. Han ved på forhånd at hans fremtid afhænger af den oplevelse der venter ham. Lykkes det ikke første gang må forsøget gentages. Og da kan det hænde, at et dyr kommer til ham i drømme eller i en vision, at dyret »fatter medlidenhed med ham«, som det siges, og tager ham med til urdyrets hjem, hvor dyrets stamfader lærer ham hvorledes han skal forholde sig for at bevare venskabet med dyret. Da en bjørnemand blev spurgt om hvad han havde oplevet under sin indvielse, svarede han, at det kunne han ikke forklare, men han følte at han havde fået bjørnens styrke og mod.

Det behøver ikke just være et dyr han har sluttet forbund med. Måske er det et tordenskrald, som gør så stærkt et indtryk på ham at han, hvis han bliver spurgt, ville svare at det var tordenen der havde talt til ham. Når han vender tilbage til lejren henvender han sig til en af de ældre, som han formoder har haft en lignende oplevelse.

Der kan navnene være ham til hjælp, disse malende navne der altid fortæller noget om manden: Sorte Elg, Hvidklo, Langtraver eller Skuler-tilbage (ulven), Ildøje eller Loddenben (bisonen). Kommer fra Tordenen eller Hellige Måne.

Den unge kommer for at få råd og vejledning hos den erfarne mand, men han plumper ikke straks ud med sit ærinde. Først nyder de to et måltid sammen for at blive fortrolige med hinanden, derefter kommer piben frem, som røber at noget betydningsfuldt foreståar. Rygningen foregår i tavshed, medens piben går fra mund til mund. Først når den er røget ud fortæller den unge om sin oplevelse. Er det bjørnen eller ørnen han har haft kontakt med, får han besked om at nedlægge dyret for at skaffe sig en klo, eventuelt en ørnefjer, som han fra nu af har ret til at bære som et synligt tegn ved bæltet eller i sin skalplok, når han skal i krig eller deltager i stammens fester. Er det tordenen eller stormen han har haft kontakt med, tilkendegiver han det i sin dragt eller ved symbolske tegn.

Det hænder jævnligt at to mænd, som oftest en ældre og en yngre, slutter fostbroderskab. To fostbrødre deler alt med hinanden, holder sammen livet igennem og er rede til når som helst at ofre livet for hinanden. Indianerne betegner det som det mest uselviske, mest opofrende og reneste forhold mellem mennesker. Også i Norden hører vi om mænd som er gået i døden for den de har sluttet venskab med.

Det er livsvigtigt for naturmennesket at have fred og venner om sig. Du har pagt med stenen, fred med skovens vilddyr, lyder det i Jobs bog.

Vi har en særlig betegnelse for et sådant venskabs- eller slægtsforhold i ordet totemisme, (navnet er dannet af et algonkinord otem, slægt). Hos de australske

aranda- og loritjastammer er folket opdelt i totemklaner, kængurumænd, emumænd, ørne – larve – månemænd. Alle der har samme totem anses for beslægtede, selv om de kommer fra forskellige stammer eller landsbyer. Fællesskabet beror ikke på blodsbånd, men på at man bekender sig til samme totem.

Hvis totemet er et dyr beror fællesskabet på et intimt kendskab til dyrets liv og vaner. Totemitten er den selvskrevne leder af jagten på hans totem, men der kræves en ceremoniel opfordring dertil. Han bestemmer når jagten skal finde sted og hvor mange af dyrene der må nedlægges for at forhindre rovdrift og udryddelse af dyret.

Denne inddeling af samfundet i totemgrupper forekommer os formalistisk, men vi må erindre, at der bag det hele ligger en frændskabsfølelse der omfatter alle i stammen, fordi de har samme opdragelse, samme interesse og livsmål.

Totemismen udspringer af trangen til at komme i kontakt med omverdenen, skaffe sig venner; der opelskes evner og færdigheder vi ikke mere kender. Nogle mennesker har særlige fornemmelser overfor dyreverdenen, så de forstår sig på særlige dyrearter. Fornemmelsen kan blive så stærk at de kan finde eller »kalde« dyrene frem. Lignende specielle evner tiltror man shamanen, der nyder stor anseelse i særdeleshed hos eskimoerne som har rendyrket ekstasen. Med sin tromme, hans »hest« som jakuterne kalder trommen, kan han i sin ekstase ride hvorhen han vil og kommunikere med åndeverdenen. (Trommestikkerne hedder på mongolsk hisun, der både betyder ord og tunge).

Naturen er altså ikke en forvirrende mangfoldighed, men en broget, individuelt præget vrimmel af forskellige væsener. Den der i et syn, ved efterligning eller på anden måde får kontakt med et bestemt dyr

kommer dermed i kontakt med hele dyreætten. Derved kommer visse dyr mere i forgrunden end andre. I prærieindianernes liv er det bisonen som indtager den bredeste plads. Da de lærte majsdyrkning gled dyrkelsen af majskolben naturligt ind i kulten, men at bisonen var midtpunktet fremgår af myter, der fortæller at det var bisonen som bragte menneskene kornets gave.

Det er ikke usædvanligt at mennesker føler at de har deres livscentrum udenfor dem selv. Spurgte man en nordbo ville han rimeligvis pege på helligstedet, hvor slægtens liv og skæbne var forankret og guddomskraften i særlig grad var til stede. Der søgte man hen når det drejede sig om større beslutninger. Som nordboen gik til helligstedet kunne israeliten gå til offerhøjen og søge råd for Jahves ansigt.

Også vi kender steder der vækker tanker og minder og drager een på en særlig måde. Som Israels tanker søger til Jerusalem, Jahves hovedstad, søger muhamedanernes tanker til helligdommen i Mekka, når han knælende fremsiger sine bønner. Dette »forhøjede« liv er ikke blot knyttet til visse steder og tider, men også til bestemte ting. For Israel var pagtens ark det synlige udtryk for Guds tilstedeværelse, i den var hans kraft udbredt; når arken blev båret frem i spidsen for hæren betød det, at Jahve var med sit folk og gav det kraft til at sejre.

Det er lignende tanker arandaerne forbinder med deres churingaer, nogle små aflange træ- eller stenplader, indridset med forskellige tegn som symboliserer visse ting eller vaner, der er karakteristisk for hans hellige dyr som forskellige stillinger, dets leje, fodspor eller ekskrementer. På firbens-churingaen er der antydning af de spor i jordsmonnet som fremkommer ved at dyret slæber sin hale efter sig når det løber hen

over jorden. Da man kender dyret både udvendigt og indvendigt kan der på churingaen også forekomme rids af dyrets indvolde.

Hver stamme har sine churingaer, der gemmes på hellige steder i huler eller træer. Inden børn fødes lever de som kim i disse churingaer, der er forfædrenes forvandlede legemer. Passerer en frugtsommelig kvinde et sådant sted eller træ, tænker man sig at kimen går ind i hende, og barnet hun føder får det totem som er knyttet til det hellige sted. Churingaen lægges ind til det nyfødte barn for at give det kraft; men de unge lærer først dens eksistens at kende når de er gamle nok til at bære et ansvar. Dens kult og hemmelighed holdes skjult for kvinderne, der har deres særlige ritualer og som er lige så vigtige for stammens opretholdelse.

Til australernes churingaer svarer hos indianerne de hellige »bylter«, som indeholder stammepiben, hellige pile, urter, fjer af forskellige fugle og andre ting, ind-

Pibe brugt i Pawnee indianernes Hako ceremoni (Ruth M. Underhill, Red Man's Religion, Chicago 1965).

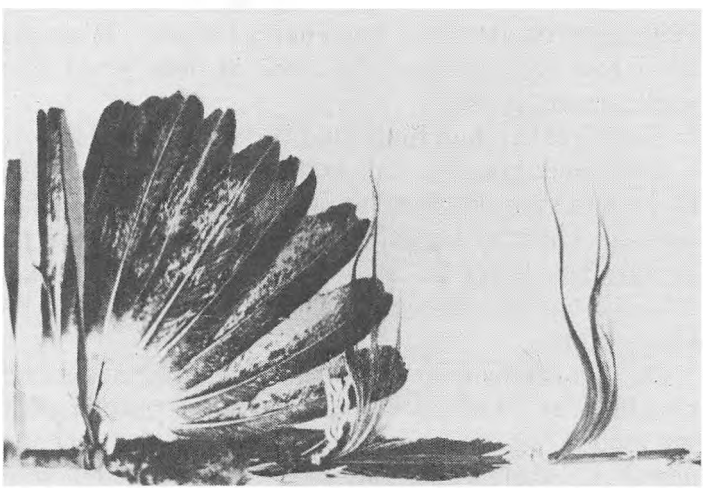

svøbt i et dyreskind. Enhver af tingene har sin historie, der bevares som en dyb hemmelighed. Det er et stort øjeblik, når høvdingene er samlet i den øverstes telt, og han åbner bylten og løfter de sakrale genstande op een for een, medens man lytter til de hellige sange der ledsager ritualet, og som kun må bruges i forbindelse med handlinger der er af betydning for stammens liv og velfærd. Tingene rummer kraft, også helbredende kraft; deraf den misvisende betegnelse medicin.

I Norden, som i Indien, var hjemmets hellighed koncentreret i arneilden, i Norden tillige i højsædestøtterne som indrammede husherrens plads i hallen. Når man flyttede tog man støtterne og setstokkene omkring ildstedet med til det nye hjem. Da landnamsmændene sejlede til Island og nærmede sig kysten kastede de støtterne overbord; det sted de drev i land valgte man til fremtidigt bosted.

Hvad vildtet betyder for jægeren betyder kvæghjorden for kvægavleren. Det er på kvægets trivsel hans liv og velfærd beror, derfor er koen hellig for ham. Til daglig lever han ikke af dens kød, men af dens gaver som mælk, smør og ost.

Slagtning kan kun finde sted ved de religiøse fester.

I Indien er koen til stadighed så hellig og ukrænkelig at det anses for dødssynd at dræbe den uanset i hvilket øjemed. Da man begyndte at sætte uskrevne love på paragraffer, hører vi, at den der dræber en ko skal tilbringe lige så mange år i helvede som der er hår på koens krop.

De årtusindgamle vedahymner er gennemvævet med billeder fra koens verden. Kalven der brøler efter sin moder, og koen der iler til sin kalv er stående udtryk for sjælen der kalder på Gud, og guden som

kommer den bedende sjæl i møde. Vi brøler efter dig, o Gud, som umalkede køer! Koen lovprises som alle skabningers fælles moder. Selv guderne betegnes som kofødte og himlen som koens stald. Morgenhimlens skyer er prægtige køer der kommer dragende med morgenrøden Ushas' vogn.

Alt hvad der kommer fra koen rummer kokraft og er helligt, også koens ekskrementer. Tørret kogødning er det rette brændsel til arneilden, og urinen bruges både som rensemiddel og medicin. Ved Dipavalifesten er koen genstand for særlig dyrkelse. Indenfor den enkeltes husstand udvælges de smukkeste dyr, som får klovene malet, hornene prydet med metalhylstre eller sølvpapir, benene med ankelringe, hvorefter de ledes i procession til tempelpladsen hvor landsbyens folk samles for at modtage præstens velsignelse:

Han, den uendelige medfølelse,
der ubesmittet af farve,
frigjort for al form,
tilfredsstiller vor races behov
og alle former for liv,
for hvem alle farver er lige så ukrænkelige
som alle sjæle,
han har opfyldt din længsel
fra den første gang fødtes
og vil gøre det til dagenes ende.
Fred være med Eder, dyr og mennesker,
at I må leve sammen i fred
og bringe fred med Eder til alt.
(Efter Dhan Gopal Mukerji: Jægeren Ghond)

Agerbrugerens liv er særlig knyttet til jorden og dens afgrøde, men hans tanker omfatter også verden under mulden, hvor de døde bor som giver frugtbarheden i

pagt med dybets magter. Førstegrødeofret er ikke blot udslag af taknemmelighed, der ligger noget sakramentalt til grund. Ved at give guderne kvintessensen af afgrøden indbyder man dem til at spise med af ofret.

Bondens fester falder sammen med årstidernes skiften fra vinterens død til sommerens liv. Svingningerne føles stærkere hos bonden end hos kvægavleren; han må vente hele den lange vinter. Årets største dag er festen for vårens frembrud, hvor man jubler og fryder sig over livets genopstandelse, der vækker forhåbning om at mennesket skal dele lod med naturen.

Vi har et klassisk eksempel i de eleusinske mysterier, der har sin rod i en gammel bondefest i Eleusis, en lille uanselig by udenfor Athen, hvor man år ud og år ind gennem symbolske handlinger har anskuet og oplevet livets død og genfødsel.

Vor hovedkilde er Demeterhymnen, der under legendens form giver et indtryk af det centrale i kulten. Den fortæller om modergudinden Demeter, som har mistet sin datter:

> Persefone gik i engen og plukkede blomster. Dér fandt hun en urt med hundrede blomster og en betagende duft. Men netop som hun ville plukke den åbnede jorden sig for underverdenens hersker Hades, der greb hende og bortførte hende til sin dunkle bolig for at gøre hende til sin hustru. I ni døgn flakkede den sørgende Demeter omkring med fakkel i hånd for at søge efter datteren. På sin vandring kommer hun til Eleusis og sætter sig ved byens brønd udenfor porten, hvor høvdingens døtre finder hende og indbyder hende til borgen, hvor hun bliver et år som fostermoder for høvdingens søn.
>
> Men medens Demeter holder sig borte fra livet hører frodigheden op, sæden kan ikke spire, træer-

ne ikke bære frugt, og hele menneskeslægten er ved at omkomme. Zeus sender gaver for at formilde gudinden, men hun nægter at befrugte jorden, førend Zeus lover at opfylde hendes bøn. Men forinden Hades frigiver Persefone har han lokket hende til at spise en æblekærne og dermed bundet hende til at vende tilbage. Zeus træffer da den bestemmelse, at hun skal tilbringe en trediedel af året i de dødes rige og resten af året bo hos guderne på Olympen.

Oprindelig var festen kun for stedets befolkning, men da forbindelsen med Athen kom i stand blev adgangen udvidet til at omfatte alle grækere, men græker skulle man være. En anden betingelse var at man ikke var behæftet med nogen forbrydelse.

Festen fandt sted i September måned, når høsten var bjærget, og begyndte i historisk tid i Athen. Forud for festen gik et par dage med renselser og forberedelser af forskellig art. Blandt andet sendtes der en deputation til Eleusis for at hente de hellige ting, kurve og kar, som opbevaredes der fra gammel tid og skulle føres med i processionen, Når tidspunktet for festen var inde måtte alle deltagende adlyde heroldens befaling: Til havet! I myster! og begiver sig ned til Piræus for at afvaske al urenhed og al hverdag.

Den 15. i måneden samledes mysterne på torvet i Athen medbringende talrige smågrise, som senere skulle ofres. Festen blev udråbt med en formaningstale til deltagerne om at øve afholdenhed medens festen stod på og bevare dyb tavshed om hvad de oplevede.

Processionen til Eleusis tog en hel dag. Det fremgår af Demeterhymnen at mysterne har gjort holdt inden de betrådte helligstedet for rituelt at rense sig for nag og uvenlige tanker ved at give deres følelser frit løb, så

man kunne gå ind til festen med et rent sind, en sund skik som vi også kender andetsteds fra.

Ud på aftenen er toget nået frem til Eleusis. Her er den følgende dag dyrene blevet slagtet, blodet ofret til gudinden og kødet stegt og fordelt mellem deltagerne.

Om aftenen er man vandret rundt med fakler i hænderne til ihukommelse af Demeters omflakken og søgen efter datteren.

Den egentlige handling foregik i mysteriehuset, en kvadratisk bygning med svære ydermure, der dannede rammen om et stort rum med trappeformede ståpladser omkring den åbne scene på gulvet, så at alle kunne følge med i hvad der skete. Vi må formode at gudindens lidelseshistorie er blevet fortalt, muligvis opført dramatisk i lighed med hvad der skete i andre mysteriekredse. Demeterhymnen giver et indtryk af stemningen, som har svinget mellem sorg og glæde. Ved at gå op i moderens sorg over Persefones forsvinden og hendes glæde over datterens tilbagekomst fra dødsriget har mysterne oplevet sorgen over over naturens forgængelighed og glæden over dens opstigen til nyt liv, som gav fortrøstning overfor døden.

Et hovedpunkt i dramaet var det hellige bryllup mellem ypperstepræsten og en præstinde. De to har fjernet sig en stund – muligvis til et underjordisk kammer; måske er blot faklerne blevet slukket under den symbolske forening. Da de atter er trådt frem til lyset af de tændte fakler forkyndes det, at en hellig søn er født. Som et vidnesbyrd om livets og jordens kraft er et modent kornaks blevet fremvist og tiljublet af mængden.

Endelig er to krukker med vand blevet udgydt med råb til himlen om at give regn og til jorden om at være frugtbar.

Naturfolk skelner ikke mellem personen og kraften.

De kan både omtale og bede til magterne under forskellige navne som Wakonda, Tirawa, Store Ånd og Fader Sol. Navnet er eet med kraften. Ærefrygt og taknemmelighed overfor magterne er særlig fremtrædende hos indianerne. De beder ofte til dem og ved hvor de er at finde:

> Ligesom menneskene på deres vandringer af og til slår lejr, og som fuglen undertiden afbryder sin flugt for at hvile eller bygge rede, således er også Wakonda, Store Ånd, undertiden standset på sin vandring. Sol, måne og stjerner, vind, træer og dyr er de steder hvor Wakonda har dvælet, derfor retter vi vore bønner til dem.

Den gængse opfattelse, som den bevidst kommer til udtryk i Indien, er, at det guddommelige har mange åbenbaringsformer. Det kan manifestere sig når som helst og i hvad som helst.

I vedasangene, som arierne bragte med sig da de i forhistorisk tid trængte ind i Indien, står vi overfor en mængde guder: Agni, Vata, Ushas, Varuna, der hver for sig er udtryk for den kraft som åbenbarer sig i de forskellige naturfænomener, i ilden, vinden, morgenrøden o.s.v.

Agni er ildens gud eller snarere ildens idé, da beskrivelserne ikke giver noget klart billede af Agni. Snart hører vi at Agni har en ryg af smør, øjne og hår af smør, at han har flammehår og -tunge, snart at han er uden hoved og fødder, snart at han har et brændende hoved eller flere hoveder.

Mange af billederne får deres forklaring i kulten, hvor offerdrikken og -smørret udgydes i ilden. Derfor kan det siges at Agni er klædt i smør. Han har to mødre i de to træstykker som gnides imod hinanden;

han er tvebåren, idet han både åbenbarer sig på jorden i luen og på himlen i solen og lynet, men har forøvrigt utallige fødsler, eftersom han fødes hvergang der stiftes et nyt hjem.

Vata er vinden, der giver sig til kende når skyerne stryger hen over himlen, og når den sænker sig mod jorden og hvirvler støvet op:

> Gudernes åndedræt, alle væseners kim,
> bevæger sig hvorhen han vil.
> Hans susen hører man vel,
> men hvordan han ser ud ved ingen.

Ushas er morgenrødens stråler, der spreder lys og vækker til liv og gør alle stier lette at befare.

Varuna er guddomskraften i loven som indadtil åbenbarer sig i samvittigheden, udadtil i naturens regelbundethed. Han repræsenterer det etiske moment, er den der opretholder loven og straffer overtræderne.

Indra, den mest menneskelignende af guderne, repræsenterer den aktive kraft. På sin stridsvogn farer han frem med en larm som får himmel og jord til at skælve. I hånden holder han sit frygtede våben, tordenkilen hvormed han spreder død og ødelæggelse blandt fjender og gudløse.

I de ariske myter optræder det onde mest i drageskikkelse, i Norden som midgårdsormen i Torsmyterne og som Fafner der i drageskikkelse har lagt sig til at ruge over niflungeskatten. I Delfi måtte Apollon kæmpe mod dragen inden han fik herredømmet over helligdommen. Også i Indien betegnes tørkedæmonen Vritra som dragen, der holder lyset, køerne og vandene i fangenskab. Som det i Norden er Tor der dræber ormen med sit hammerkast er det her Indra der slyn-

ger tordenkilen imod Vritra, hvorved lyset og køerne bliver frelst og vandene frigjort, så de atter kan befrugte jorden.

Myter fra jordens forskellige folk fortæller om de kaotiske forhold der engang har hersket i verden. Fra Norden hører vi at troldene herskede på jorden inden guderne kom. Maorierne fortæller at himlen og jorden i tidernes morgen var så tæt forenede at alt var uigennemtrængeligt mørke, indtil helten Tane skilte dem fra hinanden ved at løfte himlen op og sætte den på plads. Snart hører vi at solen aldrig gik ned, snart at den gik så hurtigt over himlen at menneskene måtte binde den for at gøre dagen længere.

Disse fortællinger står som en stadig trussel om hvad der ville ske, hvis ikke menneskene bistod guderne i at skabe betryggende forhold i verden.

Der findes myter, hvori forekommer to guder, en god gud og en ond gud, der søger at ødelægge det den første har skabt.

Ved kultfesten indfinder sig stundom en dæmonagtig komisk figur, der har med frugtbarheden at gøre, og som udstyret med en mægtig fallos giver anledning til megen munterhed.

Myterne er ikke blot udslag af fri fantasi, ikke det vi forstår ved digtning – sådanne forekommer også – men i almindelighed er myter en afspejling eller gengivelse af det drama som foregår på offerpladsen eller helligstedet.

De fleste religioner er ritualreligioner, det vil sige knyttet til en bestemt kult eller kultus. Det latinske ord kultus, hvoraf kultur er afledt, betyder dyrkelse, men ordet er flertydigt. Når vi taler om at dyrke jorden tænker vi kun på jordens behandling, den mate-

rielle side. De gamle dyrkede jord ligesom vi, men for dem var jorden ikke blot stof, materiale, den var Moder Jord, hvormed alt er sagt.

Et af festens hovedformål er at slå det onde ned. Og da det ikke lader sig gøre een gang for alle må handlingen gentages atter og atter. Men for at komme det til livs må det onde element være til stede ved festen. Drejer det sig om slagtoffer er det offerdyret som repræsenterer fjenden, der dræbes ved slagtningen. Drabet er en nødvendig handling, men da det er en helligbrøde der er begået må drabet sones. I Delfi måtte Apollon efter drabet flygte til Thessalien for at rense sig. Også andetsteds forekommer det, at den der dræber straks efter hugget kaster øksen fra sig og styrter afsted.

Det som Apollon besejrede er ikke blot det onde i almindelighed, men tillige de fjender der herskede i Delfi. På den måde flyder myte, historie og drama sammen, et forhold der ses overalt i primitiv kultur.

Det centrale ved slagtofret er ikke, som vist mange tror, at dyret slagtes eller ofres, men at det spises, og at det sker i fællesskab. Da dyret er helligt betyder nydelsen af kødet det samme som kommunion.

Vi er jo oplært med den forestilling at sakramentet er et offer som skal tjene til forsoning, men det er ikke det normale. Sonoffertanken forudsætter et misforhold mellem gud og mennesker. Den trænger sig frem i senjødedommen under jødernes trængselstid. Det normale er at forholdet er godt, og at man står i venskabeligt forhold til magterne.

Hos de ariske folk er slagtofret gerne forbundet med et drikoffer. Ved Somafesten, (en drikofferfest) i det gamle Indien, går kampen mod det onde som motiv gennem alle de rituelle ceremonier. Her er det on-

de repræsenteret i somaplantens stængler, hvoraf offerdrikken udpressedes ved kraftig bankning. Handlingen har det dobbelte formål at frembringe den hellige drik og nedkæmpe det onde.

At den enkelte ting betegnes som tordenkile vil sige, at den rummer en kraft der ikke står tilbage for tordenkilens.

Da hvert led i handlingen er møntet på det som er handlingens mål, slår man lige fuldt Vritra ihjel når vandet gydes over stænglerne, når offerpælen rejses, hymnerne synges og når bægrene tømmes. I de ord der udtales når vandet gydes over stænglerne ligger ønsket om at søer og floder ikke skal udtørre, men stadig være fyldt med det livgivende vand.

Presningen af stænglerne foregik på en sten anbragt på nogle brædder over et hul i jorden, så det ret kunne runge når man slog løs på stænglerne. Det er tordenens buldren, hører vi; lyden af de faldende dråber er regnen der strømmer ned.

Når saften er udvundet blandes den med mælk (ɔ: kosjæl) for at sone den brøde der er begået ved drabet. Den færdige drik øses op i forskellige bægre. Under bøn og påkaldelse bliver bægrene til guderne udgydt i alterilden, hvorefter præsterne og offerherren tømmer de resterende bægre.

Festen bærer tydeligt præg af at være en slægtsfest. Offerherren optræder ikke for egen regning, men som repræsentant for slægten, der gennem den hellige handling henter løfter for fremtiden. En hymne til Soma giver et indtryk af stemningen:

> Vi har drukket soma og er udødelige,
> vi er kommet til lyset og har mødt
> guderne
> Rigveda VIII, 48)

Ved nordboernes gilder var drikkelaget det centrale. Det fremgår af navnene på gæstebudene, der alle ender på øl: velkomstøl, udfærdsøl, barsel eller barnsøl, fæstensøl, brudeøl og gravøl. At holde jul hed i Norden at drikke jul, og den fred som omsluttede gildesbrødrene hed ølfred.

Blotet begyndte med et fællesmåltid. Slagtningen af offerdyret foregik i blothuset der stødte op til gildesalen. Vi kender ikke det nærmere ritual, men der er næppe tvivl om at dyret forinden er blevet viet. Legenden om Tor der vier sine slagtede bukke til nyt liv ved at svinge sin hammer over dem tyder på at være levn af en gammel kultskik.

Blotet var en bekræftelse på sammenholdet indenfor frændekredsen. Den som ikke fulgte trop ødelagde gildet for de andre. Der fortælles om den kristne konge Hakon Adelstensfostre, at da han kom til Sigurd Jarl på Hlade indbød jarlen ham til at tage del i trøndernes gildelag, men da kedelen med det dampende offerkød blev båret frem nægtede kongen at spise af det hedenske kød. Det vakte så stort postyr at jarlen måtte nøde kongen til at gabe over kedelen, så han dog kom til at indsuge dampen fra offerkødet.

Da senere hornet blev rakt til kongen for at han skulle signe drikken, gjorde han korsets tegn over drikken for at værne sig imod trolddom. Det vakte fornyet uro, som jarlen dæmpede ved at forklare, at det var Tors hammermærke kongen havde gjort over drikken.

Drikken var oprindelig mjød, men i historisk tid er det øl, der kun blev brygget til festbrug; til daglig drak man mælk eller kærnemælk. Brygningen var en højtidelig handling. I Norge var der endnu i forrige århundrede forbud mod at småsludre under brygningen. På Island var det tempelhøvdingens hustru som forestod

brygningen, der foregik indenfor templets mure. Øllet måtte være stærkt hvis handlingen skulle være heldbringende. Der findes lovbestemmelser om det mindste kvantum korn der måtte bruges til et forestående gilde.

Når alle havde spist sig mætte blev ølbollen båret ind sammen med drikkehornet. Hornet blev fyldt og rakt til den som sad i højsædet. Han rejste sig, greb hornet og viede drikken med den gængse formel: Til år og fred!, der indebar ønsket om at det måtte blive et lykkeligt og frugtbart år med ubrydeligt sammenhold mellem frænderne. Så drak han ud og rakte hornet, som blev fyldt på ny, til sin sidemand, der ligeledes modtog det stående og tømte det efter at have udtalt velsignelsen. Og således gik det kredsen rundt fra mand til mand.

At række forbi en mand var en blodig fornærmelse. Hvis nogen nægtede at drikke var det ensbetydende med at han ikke følte sig solidarisk, hvad der kunne have alvorlige følger for ham.

I rusen, der ofte fulgte med, så de gamle ikke noget dadelværdigt, da man kun hentede den i samvær med frænder og venner. »Gud nåde den som guds gaver ikke bider på«, sagde man om den der ikke formåede at få andel i velsignelsen. Det at man stod sammen om det hellige gav den enkelte et tilskud af kraft, så at han gik fra festen som et rigere menneske.

Det hellige eller guddommelige følte ikke som noget fjernt, der lå over eller udenfor mennesket, men som noget nærværende og mennesket iboende. Guderne er det store udtryk for livskraften i slægten. Men den fandtes ikke blot der, den lå som en bræmme om livet og gav alt en dybere mening. Snart sporedes dens virkning i våbnets uimodståelighed, snart i dyrs og menneskers spådomsevne og snart i øllets inspireren-

de kraft der stiger op når mennesker fester sammen.

Drikkelaget blev stående langt ned i kristen tid. I middelalderens gildelag, der gerne stod under en eller anden helgens beskyttelse, genfinder vi mange af de gamle drikkeceremonier. Når vi her i Norden hilser hinanden med et: Skål! og drikker ud på at ønsket er velment, er det i virkeligheden et levn fra den gamle hedenske offerskik.

Det vi kalder historie kender naturfolk kun som noget der stadig må genopleves; det der er sket i fortiden ved forfædrenes bedrifter må atter og atter gentages, hvis der skal herske betryggende forhold i verden.

Ved festen bliver heltebedrifter fortalt, slægtstræk og begivenheder opregnet som har haft betydning for folkets liv. Nogle stammer fører under festen deres historie tilbage til verdens begyndelse gennem symbolske fremstillinger af jordens tilblivelse og menneskenes og dyrenes komme. Det var noget tilsvarende der skete ved de katolske fester i middelalderen, hvor folket under dramatiske optrin førte sin historie op til verdens skabelse ved messe og fest.

Karakteristisk for alle disse religioner er det aktive. Det religiøse består ikke i at bede eller passivt at modtage, men i at handle.

Livet får sit indhold gennem det daglige arbejde og i kulten, hvor livet når sin højeste udfoldelse. Man opretholder enheder gennem handling, drama, som det hedder på græsk. Af en ven kræves at han deltager i sine venners liv og kult. Men det er ikke nok at man een gang har sluttet venskab, det må stadig fornyes og bekræftes. Det samme gælder forholdet til naturomgivelserne. Derfor må man med visse mellemrum, fx. een gang om året, bekræfte samhørigheden. Solen vil-

le ikke lyse og varme, hvis der ikke var mennesker hernede som havde sjælesamfund med solen, som havde solen i sig.

Når man kalder dansen for drama eller dramatisk fortæller det os ikke noget, fordi vi med drama blot tænker på teater og skuespil, hvor man sidder som passive tilskuere og følger med i hvad der foregår på scenen. Ikke des mindre er der en intim forbindelse mellem det primitive danse- og maskedrama og det der foregik i Dionysteatret i Athen i det 5. ärh. f. Kr., da dramaet nåede et højdepunkt som aldrig siden i Aischylos', Sofokles' og Euripides' tragedier og Aristofanes' komedier.

Scenen er den hellige danseplads hvor stammefrænderne – nu Athens borgere som koret – spiller med som aktive deltagere danser synger, spørger og svarer.

Religionens aktive side kommer klart til udtryk i den persiske reformator Zarathustras forkyndelse, der helt igennem er bygget over modsætningen mellem godt og ondt, det livsfremmede og det dødbringende. På spørgsmålet om hvilket bud der er det vigtigste i religionen, svarer Zarathustra:

> Det er at dyrke korn med iver. Den der sår korn sår hellighed, han opdyrker troen lige så godt som med hundrede anråbelser, tusind offergaver og titusind bønner. Thi når kornet kommer op forfærdes djævlene når kornet males jamrer djævlene når melet bages flyr de bort, i det hus kan de ikke blive; hvor der er rigeligt korn er det som glødende jern vrides i halsen på dem.

Parsismen er ikke ligefrem folkereligion. Zarathustra anser det samme for godt og sundt som folkereligionerne, regner fx. ægteskab og børnerigdom for lykkeligt, men medens folkereligionerne er fri for teorier

kommer Zarathustra med en teologi, idet han stiller det onde op som en selvstændig, personlig magt i modsætning til højguden Ahura Mazda, der medfører at det gode og det onde står som to skarpt adskilte riger, hvor guden og hans engle bistået af menneskene kæmper med djævelen om herredømmet.

Det er spændingen mellem disse to magter som holder livet og verden igang og nødvendigvis må føre til et opgør og en dom over de onde magter. For naturfolkene er det onde noget unaturligt, der skal bekæmpes her og nu. Der skelnes skarpt mellem det man kender og er fortrolig med og det uden for som er fremmed og dermed fjendtligt (jvf. nordboernes midgård og udgård) Stormen er i reglen noget ondt, men der er mennesker som ikke frygter den. Dyr kan være onde, og så frygter man dem mere end vi, der kun har en fysisk frygt. De frygter tillige uhyggen, det dæmoniske.

Medens vi betragter menneskeheden som homogen, ensartet, regner de andre med flere kategorier. At slå en frende ihjel er ikke på langt nær det samme som at dræbe en slægtning.

Vi har kun svage minder om den folkelige religion, der ligger til grund for vor kultur. Dansen om majtræet, Skt. Hansbålet, skikken med at ride sommer i by eller de gamle høstskikke, hvor det sidste neg blev smykket og kørt hjem under sang og jubel, fortæller om en tid da menneskene stod i et levende forhold til naturen og til tingene.

Blandt Kinas bønder var det en hævdvunden skik før i tiden – d.v.s. før revolutionen – at familien aftenen før forårsfesten samledes for at lytte til hvad der står skrevet i bondens kalender:

Al pløjning, harvning og tromlen, som har pint Jorden siden forårsjævndøgn, må nu standses i tre da-

ge, for at jorden uforstyrret kan glæde sig over solens kærtegn; alle dyrene skal have fri i tre dage, så at deres muskler kan blive smidige og bøjelige. Ingen må opnå materiel vinding, værktøj skal lægges til side, butikker og kontorer lukkes, for at mænd, kvinder og børn kan samle deres tanker om de gaver guderne skænker os.

Indien har en særlig festdag for de ting eller redskaber man til daglig gør brug af, hvor bonden knæler for sin plov, tømreren for sin sav og økse, fiskeren for sit net og skriveren for sin pen.

Når polynesieren laver sin båd, som han udhugger af en træstamme, lægger han forinden øksen til hvile i den helligdom som er viet til tømmermandens gud Tane, medens han synger:

Læg øksen i helligdommen, at den må fyldes med guddommelig kraft, så den bliver let i hånden og fuldbyrder sit værk mellem flyvende spåner.

Næste morgen henter han øksen og dypper den i havet, medens han beder: »Vågn op til dåd for Tane!« Når båden er færdig bliver den søsat og døbt ved at man lader den krænge over og tage vand ind; også styreåre og øsekar får særlige navne.

Det der ved slagt- og drikoffer oplevedes gennem nydelsen af offerkødet og -drikken oplever naturfolkene gennem dansen, rituelle sange eller symbolske handlinger. Det er det samme man foretager sig under festen som i dagliglivet med dets pløjning, såning, høst og måltider blot langt vigtigere og mere betydningsfuldt på grund af stedets og øjeblikkets hellighed. Hvis ikke bondens arbejde i marken blev indledt med den hellige pløjning ville høsten slå fejl. Når kumaraplantningen på New Zeeland skal begynde udråbes først

festen over landet, så drager præstehøvdingen ud og foretager den symbolske plantning.

Her i Norden ved vi, at enhver handling af betydning krævede forudgående blot eller styrkefest hvis den skulle føre til et lykkeligt resultat. Gennem blotet viede krigerne sig til sejren, lige som man viede fjenden til undergang. Når mændene kastede sig ud i kampen, sikre på sejren, var det fordi de forinden havde hentet styrke fra guderne. Den krigsdans indianerne opfører inden de går i krg er afgørende for kampens forløb. Man tog varsler ved festen. Endnu i forrige århundrede var det skik at den norske bonde ved bryllupsfesten huggede sin kniv i loftsbjælken; af huggets dybde afhang hans lykke.

Festens hellighed kræver en grundig forberedelse gennem faste og renselse. Indianeren renser sig ved et svedebad. Undertiden indtages et brækmiddel for at gøre udrensningen særlig effektiv. Efter badet maler han sig med forskellige farver, en handling indianerne lægger stor vægt på. Farverne har symbolsk betydning, den grønne farve repræsenterer jorden, den røde morgenrøden, de hvide farver strålerne fra den opgående sol, der således drages med ind i festen.

Efter en krig maler vi os mest med sort farve, siger Sorte Elg, vi véd at vi har gjort noget ondt, derfor skjuler vi vore ansigter.

Til indianernes indvielse hører den ceremonielle rygning. Tobakken spiller en lignende rolle for indianerne som øllet for nordboerne. I Norden drak man sig sammen, indianerne ryger sig sammen. De hvide har profaneret tobakken, siger indianeren.

Alt lavt og småt må glemmes under festen. Sine steder hører det med til forberedelserne at man opfører små skændescener, mundhugges, spotter eller rå-

ber hånende ord til hinanden. Man renser luften for at kunne gå lutret ind til festen.

Knud Rasmussen har i »Festens gave« gengivet en samtale med en gammel eskimokvinde Majuaq, som han bad fortælle om gamle skikke før de hvide kom til landet. Hendes første spørgsmål lød:

»Hvor kommer du fra?«

»Fra et land der ligger mere end tre vintre og tre somres rejse fra din boplads.«

»Hvor længe bliver du hos os?«

»Jeg ved ikke rigtig hvor længe.«

»Den der ikke ved når han skal rejse har ikke hastværk.«

»Det er godt! Men først må jeg tænke, for vi gamle har en skik som hedder quartsiluni.«

»Hvad er quartsiluni?«

»Det skal jeg fortælle dig, men mere får du ikke i dag.«

Og nu fortæller Majuaq:

»I gamle dage fejrede vi hvert efterår store fester for hvalens sjæl. Og disse fester skulle altid åbnes med nye sange som mændene satte sammen. Ånderne skulle påkaldes med friske ord; slidte sange måtte ikke bruges når mænd og kvinder sang for at hylde det store fangstdyr. Og da havde vi den skik, at i den tid mændene fandt ordene frem, skulle alle lamper slukkes. Der skulle være mørkt og stille i festhuset, intet måtte forstyrre, intet adsprede. I dyb tavshed sad de i mørke og tænkte. Denne stilhed var det vi kaldte quartsiluni, der betyder at man venter på noget der skal briste. Thi vore forfædre havde den tro, at sangene fødes i denne stilhed medens alle anstrænger sig for kun at tænke smukke

tanker; da bliver de til i menneskenes sind og stiger op som bobler fra havets dyb, bobler der søger luft for at briste. Således bliver de hellige sange til.«

Det er et særkende for naturmennesket at han føler sig medansvarlig for hvorledes livet og tingene arter sig. De opfatter ikke livet som en maskine der går af sig selv, det må stadig holdes igang.
Hvis totemitten ikke opførte sin dyredans ville dyret ikke lade sig fange eller det ville dø ud. Hvis han ikke dansede soldansen ville solen svigte eller gå ud af sin bane. En indianer beklagede sig over at amerikanerne forstyrrede deres religion, for hvis han ikke hjalp Fader Sol med at gå over himlen, ville solen ikke stå op.

Når han klæder sig i dyrets ham og på kultpladsen mimisk efterligner dets vaner, danser og synger han sig sammen med dyret. Sangens betydning ligger ikke så meget i ordene som i de associationer de vækker, og som alle er fortrolige med. Livet ligger bag ordene, som kan erstattes af musikken der for indianerne er lige så talende. Trommen. som ofte er stammens eneste musikinstrument, er med sin udspændte bisonhud særlig hellig. Den runde tromme er verden, siger han; når trommen røres banker dens hjærte og Wakonda taler til os. Jakuterne holder trommen for shamanens hest, som han bruger når han i sin ekstase svinger sig op for at kommunikere med ånderne.

Når ørnemændene i Australien opfører deres kultfest sætter to af mændene sig, udstyret med ørnefjer og -dun og klanens churinga, på randen af et skjold der symboliserer ørnereden, hvorfra de foretager flyvebevægelser, medens de omgivende (= koret i det græske drama) synger kultsangen:

Af kviste vil vi bygge redens bund,
oven på den vil vi lægge kviste på langs;
kredsende kaster vi løv på redens rand.
I reden sidder ørnenes unger, mens vinden purrer dunene op.
I kredse svinger vi os op over ungerne,
højt op i luften flyver vi kredsende i himlens blå,
næppe når øjet os fra jorden.
Vort bytte ligger slaget i krattet,
vi slår vor klo i byttet.
Nordenvinden suser os hylende i møde.
Spyddet vil vi lægge på langs ad spydkasteren. –
Vilddyrets ryg er knust, nu vil vi give det dødsstødet.

Der er ingen modsætning når det hedder at ørnen byg-

Kænguruer i spring over sletten (Aranda stammen; Illustreret Religionshistorie under redaktion af Johs. Pedersen, Kbhv. 1948).

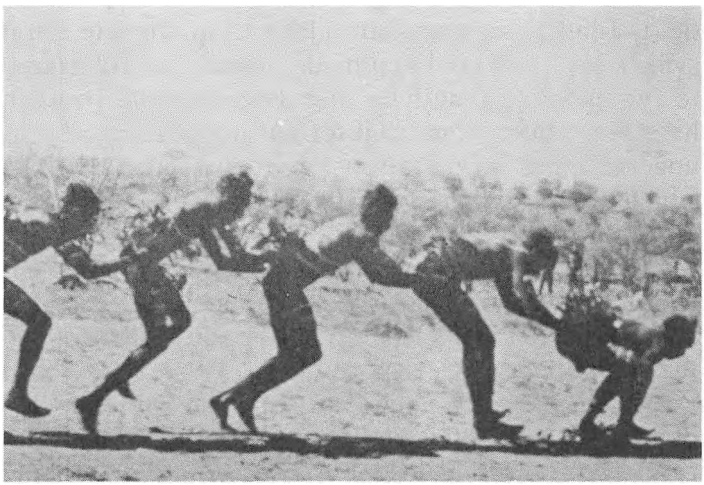

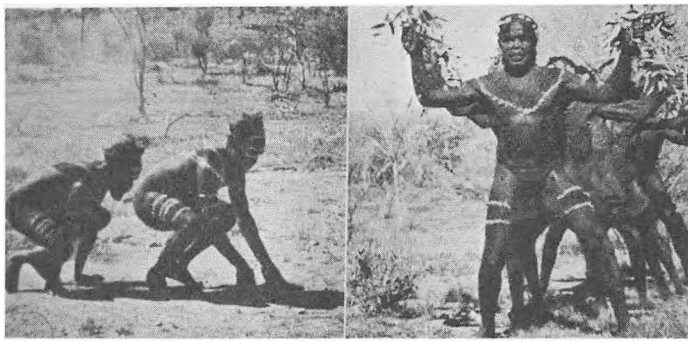

Kængurudans (Aranda stammen; Illustreret Religionshistorie under redaktion af Johs. Pedersen, Kbhv. 1948).

ger rede og lidt efter at den jager med spyd. Det er slægtens stamfader, urdyret, stammens personifikation og samtidig dem selv de besynger, hvorved de bekræfter og fornyer foreningen med dyret.

Er odderen has totem kan han sige med odderen:

Vandet er mit hjem, regnen er min kraft. Ser jeg en fjende dykker jeg ned i vandet.

Ved arandaernes kængurufest hopper de optrædende, indsmurt i kængurufedt, i lange hop, medens koret synger om dyret med den hvide pande, den fremskudte ryg og lange fede hale, der sætter mærke i jorden hvor den sidder, som smakser når den spiser, medens ungerne løber ud og ind mellem dens ben. Hvis ikke han danser sin dans og synger dets sang ville dyret miste sin livskraft, eventuelt blive farligt.

Det optrædende er ikke mennesker der spiller guder, men menneskelige guder, der gentager dramaet som det skete i urtidens morgen. Vi kan tage bisonjagten til eksempel.

Bisonjagten er – eller var – det største øjeblik i prærieindianerens liv, det var det i hvert tilfælde tidligere. Han levede af bisonens kød, brugte dens skind

til dragter og teltduge. Den var en livsbetingelse for folket, derfor var den hellig. Den blev jagtet med hensynsfuldhed, kun på bestemte tider og i begrænset omfang.

En af bisonstammens høvdinge blev valgt til leder af jagten. Hans værdighedstegn, herskerstaven, var smykket med forskellige symboler, bl.a. med kragefjer – på grund af kragens nære tilknytning til bisonen. Han havde den absolutte myndighed, men tillige ansvaret for alt hvad der skete under jagten. Når han indkaldte høvdingene for at bestemme hvornår og hvorledes jagten skulle foregå, gik stammepiben rundt fra mund til mund. Enhver pustede røgen ud først mod himlen og jorden, derefter mod de fire verdens-

Piber, der repræsenterer det mandlige og det kvindelige element, skind, hvorpå de anbringes, og græskar, der symboliserer moderbrystet (Alice Fletcher and Francis la Flesche, The Omaha Tribe, Bureau of American Ethnology, Report 27, Washington 1911, s. 377, fig. 87).

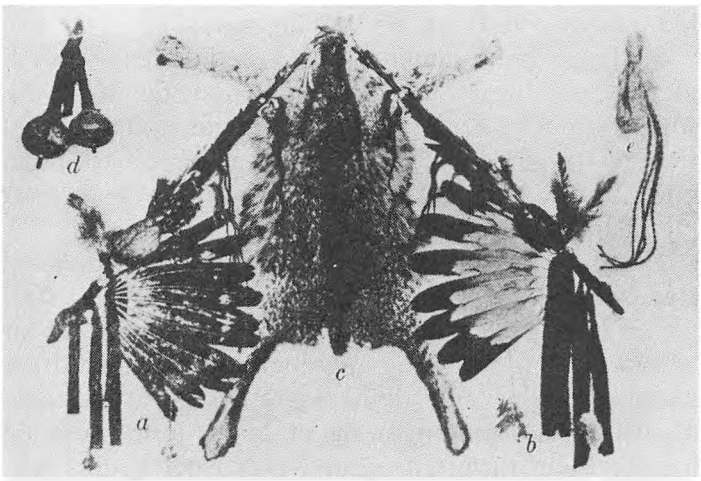

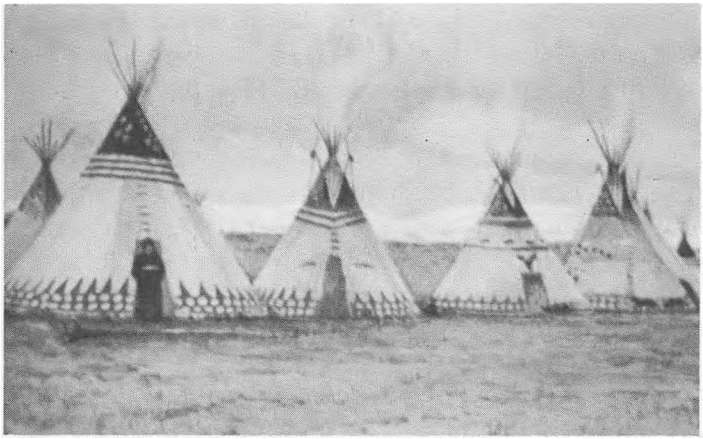

Kreds af malede tipier. (W. McClintock, The Old North Trail, 1910).

hjørner, hvor den steg til vejrs som en bøn til magterne om at være tilstede.

En herold forkynder ved et signal at opbruddet skal finde sted. En lille bemærkning fortæller mere end mange ord, når det siges at da det første trommeslag lød udløstes en uhyre, en utålelig spænding.

Så drager hele stammen afsted med de hellige insignier, det hellige bisontelt, bisonbylten, det hvide bisonskind o.s.v. Fremrykningen foregår under strengt rituelle former; ved hvert ophold ryges piberitualet. Om aftenen kamperes i en stor lejrkreds, hvor hver klan har sin bestemte plads.

Når de udsendte spejdere har pejlet en bisonhjord standser man op. Alle får pålagt at undgå enhver støj; gør en hund bliver den slået ned. Jægerne rider ud for at indkredse hjorden, og angrebet begynder. To drenge løber rundt blandt de nedlagte dyr for at indsamle mindst tyve bisontunger og et bisonhjerte, som de bringer hjem til lejren og afleverer i det hellige telt.

Når det nødvendige antal dyr er nedlagt vender jægerne tilbage med de tunge dyrekroppe på hesteryggen og overlader dem til kvinderne, som flår dem og tilbereder kødet til spisning og opbevaring.

Jagten afsluttes med en takkefest, en hædersfest for bisonen som man har virket sammen med og modtaget så meget af. I takken ligger en bøn om at velsignelsen ikke må ophøre men fortsætte ud i fremtiden. I det hellige telt nyder jagtens ledere bisonhjertet og tungerne. Derefter synger hele folket sangen om den prototypiske, den evige jagt, mønsterbilledet for alle bisonjagter. I korte abrupte sætninger skildres bisontyrens komme til verden, dens møde og forening med koen, kalvens fødsel og det voksende mylder af bisoner:

> Tyren, ja – den kommer, kvien, ja, – den kommer, kalven, ja, – nu kommer de, kommer ad denne vej, hin vej og mange veje.

Så er vi pludselig midt inde i jagten, hører om spejdernes melding, om jægerne der omringer hjorden og nedlægger dyrene, – alt som det just er foregået. Da mørket falder på haster de hjem med byttet til lejren, hvor bålene blusser rundt om i teltene der summer af glade stemmer.

Indianernes kultfest foregår ofte som siddedrama, hvor de med fingre- og håndbevægelser efterligner fx. bisonens horn og leje, bæverens svømning, antilopens hurtige løb eller med overkroppen elgens vuggende gang.

Omahastammen er delt i to hovedgrupper, jordfolket og himmelfolket, hvor jordfolket drager omsorg for folkets fysiske velfærd, medens alle ceremonier vedrørende de kosmiske kræfter sorterer under himmelfolket. Under kampering der altid foregår i en

rundkreds, danner himmelfolkets telte den nordlige og sydfolkets den sydlige del af verden. Nærmest indgangen mod øst bor torden- og bisonmændene, der våger over freden og bisonjagten, så følger elsdyrmænd, tranemænd og alle de andre, der hver har deres opgaver, således at lejren som helhed repræsenterer indianernes univers, hvor alle livets kræfter er samlet.

Ingen ceremoni eller forhandling kan finde sted uden at der er repræsentanter til stede fra begge grupper, som svejses sammen gennem den rituelle rygning, idet det påhviler jordfolket at opbevare stammepiberne, medens himmelfolket har til opgave at stoppe piberne og udføre piberitualet.

Opstår der strid må fredsklanen træde i funktion. Et af dens medlemmer møder frem og tilbyder den krænkede slægt fredspiben. Tager man imod piben har slægten frasagt sig hævnen; hvis ikke, må samfundet gribe ind og gerningsmanden gå i landflygtighed. Man prøver en mands sandfærdighed ved at række ham piben. Nægter han at tage imod den vil ingen tro ham.

Alvor og glæde går hånd i hånd. Humoren lever hele tiden under indianernes sikre optræden.

I visse stammer er der mænd som vækker munterhed ved lystige påfund, fx. ved at foretage al ting bagvendt.

Boldspillet hører til indianerens særlige fornøjelse, men for ham er det ikke blot leg. Inden spillet begynder renser han sig legemligt og åndeligt ved et svedebad. Bolden er fyldt med bisonhår, overtrukket med bisonhud og malet med jordens og himlens farver, som viser at der er kosmiske kræfter med i spillet.

På boldbanen afdækker spillets leder lidt jord til alter, hvor han ofrer tobak, medens han beder en bøn. En ung pige giver bolden op efter først at have kastet den imod de fire verdenshjørner, hvor folket kappes

om at gribe den og returnere den til pigen, som kaster den i vejret, og spillet begynder. Boldspillet har både et religiøst og praktisk formål, idet spillerens evne til at fange bolden viser om han egner sig til at være leder.

For de majsdyrkende Zunier i det regnfattige Arizona står regnkulten i forgrunden.

Den hellige regn fejres to gange om året ved sommer- og vintersolhvervet. Kulten udføres af stammens regnpræster, som forbereder sig gennem koncentration og renselse, der specielt for zunierne består i en ceremoniel hårvask. Når den er forbi strøs der mel over den plads der er udset til alteret. På melet, der symboliserer skyerne, anbringes de hellige ting, hvoriblandt en skål med takket rand, der betegner bjergene, majskolber prydet med fjer, pilespidser, skåle med majs og vand og nogle majsrør med frø, som forfædrene bragte med da de i urtiden steg frem af jordens indre.

Førstepræsten tegner med mel et kors som han indkredser med en melcirkel. Korset betegner verdenshjørnerne, cirklen horisonten som omslutter verden. Endelig tegner han – stadig med mel – den sti der skal lede regnguderne til alteret.

Nu hældes der vand i skålen med den takkede rand, en af præsterne kommer et sæbestof i skålen og pisker vandet op i skum, andre spiller på fløjte og svinger det summende svingtræ. Alt imedens synges der bønner til guderne om at komme med deres gaver:

Vore børn, alle de mange slags majs,
står nu fattige ved vort lands grænser.
At de må vandes med friske vande,
derfor helligholder vi jeres dage.

Kom alle ud og giv os jeres byger og regnskyl,
kom alle, at sæden må blive stærk og vokse op,
at alle frøplanter må komme op og blive stærke,
kom, at alle træer og frø må komme op og blive stærke.
Kom hid, kom alle!

–

Dæk jorden med tåge, dæk jorden med regn,
at alle frøene må udvikles, ...
at alle børn må få nok at spise og være lykkelige,
at folk ude i landsbyen må le og være lykkelige.

–

Må alle børn få majs, at de kan fuldende livets vej.
Sæt jer her, bliv her, vi giver jer vore bedste tanker.
Il frem ad melvejen, vi våger over jer!

Den velsignelse der er skabt overføres til nogle bedekviste fra alteret og plantes ud i marken for at give den grøde, hvorefter deltagerne gnider sig med skummet fra skålen, medens præsterne afører sig helligheden ved en ny hårvask, og det hele ender med en fest.

En myte fortæller om regnkultens oprindelse:
I urtiden, da Moder Jord og Fader Himmel var opstået af skum fra verdenshavet greb Moder Jord en skål med takket rand og sagde: »Se, mine børn skal have deres hjem i denne – lige som på mig. På randen af hvert land de vandrer ind i skal der stå takkede bjærge, hvorved land kendes fra land og sted fra sted.« Derpå spyttede hun i vandet og rørte rundt med fingeren, så der dannedes skum, som steg højere og højere. Så sagde hun: »Fra min barm skal de drage næring, de skal finde livets grundlag i dette, hvoraf vi selv er skabt.« Og med sin varme ånde pustede hun til skummet, der ved mødet med Fader Himmels kolde ånde blev til tåge og regn.

Pawneeindianerne er både jægere og majsdyrkere. De lever dels i telte dels i jordhuse bygget af pæle med græstørv til tag. Folket er her ikke delt i klaner, men i landsbyer. Landsbyens enhed er symboliseret i den hellige bylt, som er pantet på sammenholdet, lige som Jahves ark hos jøderne. En af landsbyens høvdinge vogter bylten. Han kaldes faderen, de andre medlemmer af landsbyen betragter sig som hans børn. Han har ved sin side fire personer som varetager ceremoniellet. Det vil sige at pawneerne befinder sig på grænsen af en spaltning mellem høvding og præst, idet kendskabet til ritualet går i arv indenfor visse slægter, medens hver klan hos Omaha havde sin del af ritualet og derfor hver sin funktion.

Vi kender kun een af deres fester, Hakofesten, hvis hovedformål var at skaffe afkom.

Kultrekvisiterne består af to stave, to græskar og en majskolbe. Den ene stav er malet blå som himlen, der derved inddrages som det mandlige princip, den anden er malet grøn og repræsenterer jorden og det kvindelige, frugtbare element. Til begge stave er fæstet et andehoved, et spættehoved og forskellige ørne- og uglefjer og -dun. Intet er tilfældigt, alt er symbolsk og betydningsfuldt. Den grønne stav er smykket med den hvide hanørns fjer, den blå med den brune hunørns fjer. Ved denne krydsning knyttes båndet mellem kønnene og tillige enheden og venskabet mellem beslægtede stammer.

Til stavenes udstyr hører endvidere nogle ørnefjer bundet sammen i vifteform, og to små dunduske fra ørnens bryst, som bevæger sig når ørnen ånder; de symboliserer ørnens åndedræt og liv. Når den befjedrede stav lægges på et vildkatteskind – aldrig direkte på jorden – betyder det at ørnen er i sin rede.

De to græskar symboliserer moderbrystet. Fire blå

striber på græskarrene antyder magternes veje til menneskene.

Majskolben, det fuldkomne kornaks som blev udvalgt ved høsten, repræsenterer Moder Korn der bringer frugtbarhed og lykke. Kolben er malet blå foroven (= himlen) og har de samme blå striber eller veje som græskarrene. I spidsen af kolben står en hvid fjer der både symboliserer skyerne og majsens grifler. Et udpluk af kultsangene giver et indtryk af stemningen:

Se, Moder Korn kommer hid,
som gør alle hjerter glade.
Tak hende, velsign hende!
Nu se, hun er her!
Derhenne kommer Moder Korn,
til os.
Fred og overflod bringer hun.
Nu se, hun er her!

I en anden af sangene er det majsen selv der taler:

O, skynd jer, kom og se, jeg har fire rødder!
O, skynd jer, kom og se, jeg har et blad!
O, skynd jer, kom og se, jeg har to blade – – tre blade –
fire – fem – seks – syv blade!

O, skynd, jer, kom og se, jeg har et knæ – tre knæ –
fire – fem – seks – syv knæ!

O, skynd jer, kom og se min dragt!
O, skynd jer, kom og se mit lyse glinsende hår!
O, skynd jer, kom og se mine lyse strålende vipper!
O, skynd jer, kom og se min frugt!
O, skynd jer, grib mig, pluk mig, rist mig
over ilden, pil kærnerne ud og spis mig!

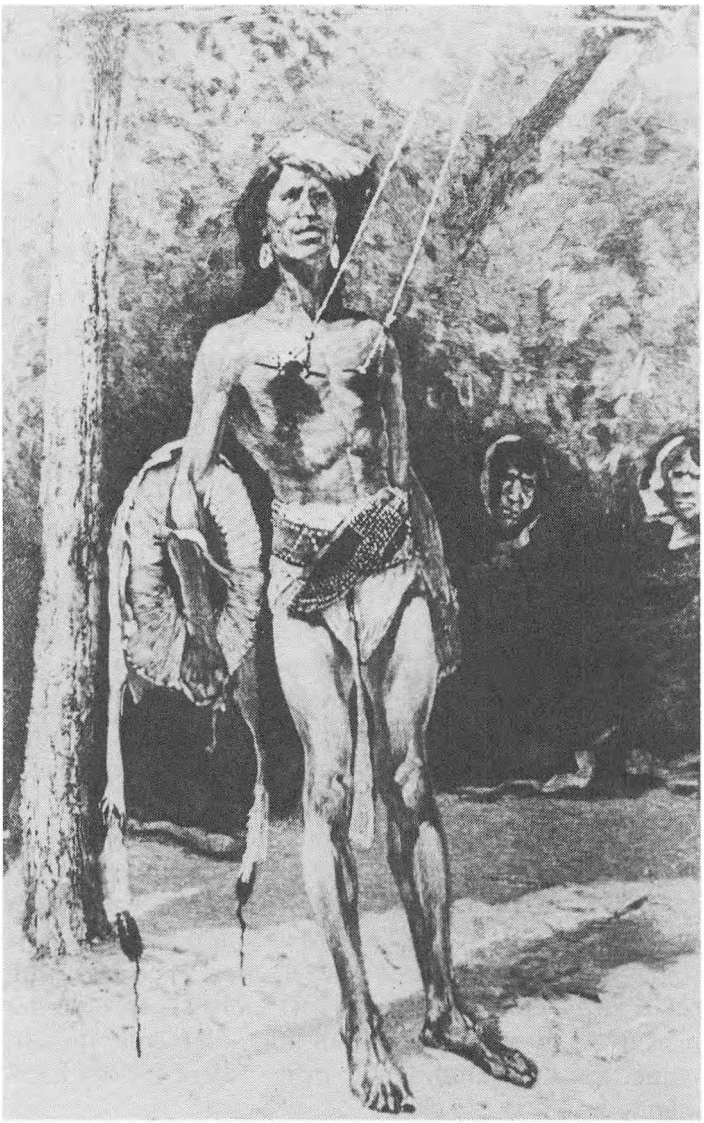

Soldans blandt Sortefodsindianerne. (Ruth M. Underhill, Red Man's Religion, Chicago 1965).

Soldansen er den største begivenhed i prærieindianerens liv. Den er mest kendt for de selvpinsler der tidligere fandt sted, men senere blev forbudt. De unge som bestemte sig til at være krigere fik stukket to pinde ind ved skulderbladet. Pindene blev bundet til et reb fra teltpælens top, hvorefter de dansede rundt og sled i tovet, indtil pindene var revet ud. Det var en styrkeprøve, men smerterne har nok tillige været et middel til ekstase.

Hos mange af stammerne sættes solfesten igang på en enkelt mands initiativ, men i det samme han aflægger sit løfte om at han vil lade festen afholde, bliver det en folkesag. Han selv og hans kone forbereder sig forinden gennem svedebad, streng faste og anden afholdenhed. På den fastsatte dag kaldes de spredte klaner sammen til stedet der er udvalgt til lejrplads, hvor festen proklameres imod de fire verdenshjørner.

Indenfor lejrcirklen rejses et helligt telt, der står i fire dage, medens de ting tilvejebringes som skal bruges: et bisonskind og bisonkranium, de hellige bylter, en ring (solens symbol) en rodfrugt og en gravestok. Alle tingene males med farver af symbolsk betydning. Kraniet forsynes med livets tegn ved at få græs i næsebor og øjenhuler. Desuden skal der laves to pinde til at rense den hellige pibe med ved den ceremonielle rygning.

Festens alvor understreges ved forskellige regler som strengt skal overholdes. Man kan ikke uden videre passere forbi teltet, alle bevægelser skal foregå solret eller medsols (fra øst til vest); dermed opretholder man livets normale gang, som man ellers ville modarbejde, hvad der kunne få alvorlige følger for det kommende år.

En høvding udvælges til leder der skal overvåge at

alt går rigtigt til. Han kaldes ordret oversat »Viserhvorledes«.

De første dage foregår verdensdramaet i teltet. Her samles præstehøvdingene med festens giver, der står med piben i hånden og med lederen ved sin side. Først lægger han piben foran sig på jorden, så knæler han sammen med lederen, der griber hans hånd og med dens tommelfinger indkredser en lille cirkel: græsset. Nu graves den indkredsede græstørv op og jorden kommer til syne. Der siges udtrykkeligt, at det er skabelsen af den første jord, al vegetations begyndelse; den er lille »fordi vi ikke ved ret meget om den«.

Derefter bæres nogle gløder ind til tænding af piben. Efter den rituelle rundrygning renser lederen piben og drysser asken ned i den åbne jord.

Fra den femte dag flyttes teltet gradvis henimod midten af lejrpladsen, hvor hytten skal rejses, idet hver flytning forøger helgen. I teltet gentages ceremonien med indkredsning af stadig mere jord, der tilkendegiver at jorden vokser i størrelse.

Samtidig foregår der ude i lejren andre forberedelser. Unge mænd og piger rider ud for at hente stolper og grene til offerhytten. Alt sker under alvor parret med glæde og munterhed. Så drager en større skare afsted for at hente træet til midtersøjlen i offerhytten. Træet er nogle dage forinden udvalgt af lederen med en hyldest: »Du skal være verdens solskin. Vi fælder dig for at du skal have medlidenhed med alle mænd, kvinder og børn som tager del i denne fest«.

Udflugten former sig som et krigstog, der symboliserer folkets kamp for at opretholde livet. Træet repræsenterer fjenden – lige som dragen i ariernes blot. I det øjeblik træet falder, udbryder mængden i et jubelråb, krigerne kaster sig over træet og afgrener det ved

drabelige hug, og søjlen køres (tidligere blev den båret af 30-40 mænd) til lejren; nogle kviste som bindes til søjlens top repræsenterer tordenfuglens rede og regnen som følger med tordenen. Så rejses søjlen under andagt og uhyre spænding i verdens midtpunkt og som verdens midtpunkt.[1]

Til forberedelserne hører endvidere det hellige brylup mellem lederen og – som regel – den kvinde der er gift med festens giver. I denne ceremoni repræsenterer lederen universets mandlige kræfter, kvinden folkets moder. Handlingen indledes ved midnat med at der udråbes en befaling om at alle skal være stille, ingen må forlade sit telt. Og nu begiver de to sig udenfor lejren, lederen i sin festdragt med piben i hånden, kvinden kun med et bisonskind om lænden. Derude påkalder lederen magterne, medens kvinden aflægger skindet, lægger sig på jorden og vier sig til månen – ligesom folkets moder i urtiden blev formælet med månen. Lederen giver hende den hellige rod, som han har medbragt fra teltet, i munden, hvorefter hun atter svøber skindet om sig, og de vender tilbage til lejren, kvinden til sin husbond, som hun i et kys giver roden. Og folket istemmer en tak.

Brylluppet betyder folkets genfødelse til en ny og frodig fremtid. Roden siges ligefrem at være den sæd eller føde som kommer fra magterne, medens piben hentyder til selve avlekraften.

Nu er forberedelserne til ende og dansen begynder, den egentlige soldans. Der danses med enkelte afbrydelser i fire døgn i uformindsket begejstring og hengivelse for at drage solen til sig og binde den til at blive i sin bane og vedblive med at lyse og varme. Det hele er som et hav af fest og glæde og begivenheder, der efter

1) i flere af folkereligionerne betegnes offerstedet som verdens navle.

indianernes eget udsagn skaber lykke og velsignelse og sejr over det onde. Festglæden giver sig udslag i at der deles gaver ud over hele lejren, ofte store gaver, som spontane udslag af øjeblikkets overstrømmende lykke.

Indianerhøvdingen Lange Lanse fortæller i sin selvbiografi »Lange Lanse«, om den stemning der herskede i lejren forud for den årlige soldans:

> Dagslyset var netop begyndt at trænge ind i teltet, da vi drenge blev vækket af den skønneste musik jeg kendte på den tid, – det var fader der sagte nynnede sin kultsang. Vi vendte os i sengen og kiggede op, halvbedøvede af søvnen, for at se hvad det var. Og der, foran et lystigt morgenbål, stod fader optaget af sine hermelinshaler og pindsvinepigge og smilede hjertenstilfreds for sig selv. Jeg lå under tæppet og iagttog ham i flere minutter, og hans smil forlod ikke et øjeblik hans ansigt, han var lykkelig.

Karakteristisk for indianeren er hans harmoniske og runde opfattelse af livet. For indianeren skal alting være rundt, siger Sorte Elg. Man kan ikke være lykkelig i noget som er firkantet. Alt i verden er rundt eller går rundt. I de gode gamle dage, da vi levede lykkeligt, troede vi på ringen. Den var tegnet på stammens enhed, som gjorde os stærke. Alt er skabt i ringens tegn. Himlen er rund, og jeg har hørt at også jorden er rund som en bold. Solen går i en bue, det samme gør månen, og de er begge runde. Vore telte er runde ligesom fuglenes reder. De stod i rundkreds som stammens ubrydelige ring, en rede i sig selv, bygget af mange reder. Det blomstrende træ var midtpunktet i ringen. De fire verdenshjørner gav trivsel og vækst, øst gav lys og fred, syd gav varme, vest regn, og fra

nord fik vi kulde og de vinde der gav styrke og udholdenhed.

Det lærte vi af alt det der omgiver os; derfra hentede vi vor religion. Men de hvide har stoppet os ind i disse firkantede kasser. Styrken har forladt os, vi er et døende folk. Da vi var unge var drenge mænd når de var 13 år gamle, nu bliver de næsten aldrig voksne. Vi er som fanger der venter, men – der er en anden verden.

Med naturfolk tænker vi mest på folk som indianere, afrikanere og polynesiere.

Vil man lære dem nærmere at kende, kan man hente værdifulde oplysninger hos oldtidens jøder og grækere, vedatidens indere og nordboerne i vikingetid og middelalder, der alle engang levede naturfolkenes liv.

Hos prærieindianerne finder vi et livssyn, der kan minde om Platons idélære.

I formen for deres ungdomsvielse finder vi et visionært element, der er psykologisk beslægtet med indernes »gennembrud i Brahman«. Det indianske element, der i modsætning til det indiske er konkret, er knyttet til livet med forældre og søskende, og det slår ud i de ejendommelig gribende myter om Den Store Bjørn, der i meget høj grad går tilbage til visionære oplevelser.

ISBN 87-7215-659-7

Special-Trykkeriet Viborg a-s